

Cankarjev glasnik

Mesečnik za leposlovje in pouk

Izdaja

CANKARJEVA USTANOVA

Uredništvo in upravnništvo — 6411 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio

Urednik: *Etbin Kristan*

Upravnik: *Louis Zorko*

Naročnina za Zedinjene države: Na leto \$3.00, pol leta \$1.50, za 3 mesece \$1.00, posamezen zvezek 30 centov. Za inozemstvo \$4.00 na leto

CANKARJEV GLASNIK (CANKAR'S HERALD) is published monthly by the Cankar Foundation, 6411 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio

Entered as Second Class Matter August 31, 1937, at Cleveland, Ohio, under the Act of March 3, 1879

Subscription rates: Domestic — One year \$3.00. Half year \$1.50

3 months \$1.00. Foreign \$4.00. Single copy 30 cents

Editor: *Etbin Kristan*

Manager: *Louis Zorko*

Usebina

NOVI RED	253
E. K.: ČREPINJE (nadaljevanje)	258
NA TRDNA TLA, GOSPOD PROFESOR!	264
ETBIN KRISTAN: MAŠČEVANJE (nadaljevanje)	266
IVAN A. RIBIČ: POVEST O SREČI	272
E. K.: JULKINA ZMOTA (nadaljevanje)	273
ZA GOSPODINJE	277

CG

Delavnost organizacij

Detroit, Mich. — V nedeljo, 30. marca je podal pevski zbor "Svoboda" koncert in opereto v Slov. del. domu na Livernois Ave. V prvem delu se je vprizorila opereta "Srce in denar" v enem dejanju; v tej so nastopili Frank Kuhovski (bas), Ludvik Retzl (tenor), Henry Retzl (bariton), Josephine Spendal (alt), Vivian Intihar (sopran) in mešan zbor. Spisal Gvirski, uglasbil V. Vodopivec. Režiser Anton Semec.

V drugem delu je zapel mešani zbor Straussove "Pravljice iz dunajskih gozdov" (besedilo E. Kristan). — Nato je mladinski oddelek Svobode zapel "Kentucky Babe" (Adam Geibel) in Thos. P. Westendorfovo "I'll Take You Home Again, Kathleen." Potem je nastopil s solom tenorist Ludvik Retzl in zapel "Calm As the Night"; sledil mu je oktet z "Dearest, Believe" (G. Giordani), zaključil je pa koncert ženski zbor z pesmijo "Pravljice o Palčkih" (F. Nentwich). Dirigiral je opereto in zbor John Berlizg. Udeležba je bila dobra.

Detroit, Mich. — V nedeljo, 13. aprila je pevski zbor "Naprej" podal koncert in opereto v Slov. del. domu na Livernois Ave. V prvem delu je mešani zbor zapel Aljažovo "Oj zbogom, ti planinski svet," nato Ferjančičevo "Planinarico" in Gregorčičevo "Ujetega ptiča tožbo." — Moški zbor je podal Ipavčovo "Planinska roža" in v solospvu je Raymond Bahor zapel Stephen Fosterjevo "Beautiful dreamer," Dorothy Fatur pa "Whispering hope" (Alice Hawthorne). Pevski vodja Josephine Stular.

V drugem delu je sledila opereta "Kovačev študent," v kateri so peli Ciril Stular (bas), Josephine Stular (sopran), John Bahor (bariton), Frank Kastelic (tenor), Ciril Rant in John Prepalec (tenor), Anton Fatur (bas), v grupi pa zbor Naprej. Opereto je spisal Ivan Kovačič, uglasbil pa Vinko Vodopivec. Udeležba je bila povoljna.

Cleveland, Ohio. — V nedeljo, 20. aprila je dramski zbor "Ivan Cankar" zaključil svojo zimsko sezono s pretresljivo družinsko dramo "Norec" v treh dejanjih, v Slov. nar. domu na St. Clair Ave. To je izredno dramsko delo in vsekakor novost za naš oder, ki zahteva izredno čustveno igranje in razumevajoče igralce za uspešno vprizoritev — in Cankarjevi igralci so jo predstavili zelo častno. Pisatelj igre je Fedor Gradišnik, ki pravi, da je dobil material za to dramo iz resničnega življenjskega dogodilja nekje na štajerskem. Verjetno. Pisatelj zasluži priznanje za to, da je odkril in tako realistično naslikal to rak-rano človeške družbe. V igri so nastopili Anton Eppich, Berta Eršte, Anica Čebulj, Milan Medvešek, Olga Marn, Rudy Widmar in Frances Tavčar. Režiser Josip Skuk. Navzočim je drama in igranje zelo ugajalo. Udeležba primeroma dobra. Ta drama zasluži ponovitev in vprizoritev, kjer koli se razpolaga z dobrimi igralci.

Cleveland, Ohio. — V soboto, 26. aprila se je vršil Jugoslovanski večer v mestni Glasbeni dvorani na 6 St. in St. Clair Ave. Prireditve se je vršila v pomoč po vojni prizadetim Jugoslovancem v stari domovini. Na prireditvi so nastopili Jugoslovanski kulturni zbori: pevski zbor Glasbene matice, hrvaški pevski zbor Slavulj, srbski zbor Njegoš, Baragov ženski zbor in hrvaški tamburaški zbor Dunav. Theodore Andrica od dnevnika Cleveland Press je pa kazal filmske slike v naravnih barvah iz Jugoslavije. Govorniki so bili: Dr. Vladimir Rybar, svetnik jugoslovanskega poslanstva v Washingtonu, D. C., sodnik Frank J. Lausche, clevelandski župan Edward Blythin in Dr. James W. Mally, jugoslovanski konzul v Clevelandu, ki je

obenem vodil in predsedoval večeru. Shoda se je udeležilo okrog 1500 ljudi.

Euclid, Ohio. — Mladinski pevski zbor "Škrjančki" je imel v nedeljo, 20. aprila svoj spomladanski koncert in igrico "Cilka in njena punčka" v enem dejanju. Spisal Mirko Kunčič. V drugem delu so pa v zboru, solih in duetu podali nad dvajset narodnih pesmic. Zbor vodi Louis Šeme, pri pianu je bila Elsie Artel. Udeležba je bila zelo pičila.

Milwaukee, Wis. — V nedeljo, 27. aprila je dramski zbor "Lilija" podal dramski in pevski program v South Side Turn hallu. Mladinski oddelek je predstavil humoresko s petjem "Ding, Dong, Dumb Bell," skupno stari in mladi pa veseloigro "Pri vratarju." Prireditve so bile uspešne.

Maple Heights, Ohio. — V nedeljo, 27. aprila je imel svoj koncert Mladinski pevski zbor "Kraljički" pod vodstvom Ivana Zormana v Narodnem domu v Maple Heights. Navzoči so z zanimanjem sledili proizvajanju in petju mladih pevcev in pevk.

Cleveland, Ohio. — Mladinski pevski zbor SDD je priredil v nedeljo, 27. aprila koncert, spevoigro in šaljivi prizor v Delavskem domu na Waterloo Rd. Prva točka je bila vprizoritev spevoigrice "Živi in mrtvi materi," katero je spisal Mirko Kunčič, uglasbil pa D. Bučar — Louis Šeme. Zbor je zapel devetnajst narodnih pesmic, v duetu so podali štiri, v solospvu pet pesmi in v duetu je bil predstavljen komični prizor "Kranjski Janez v New Yorku." Nastope mladih pevcev so navzoči nagradili z navdušenim aplavzom. Pevovodja Louis Šeme, pri pianu Elsie Artel. Udeležba je bila dobra.

Euclid, Ohio. — Pevski zbor "Adrija" je imel svoj spomladanski koncert v nedeljo, 27. aprila v Slov. društ. domu na Recher Ave. Pevci pri tem zboru so vsi tu rojeni ameriški Slovenci. — Mešani zbor je podal pesmi Straža ob Adriji, Gor čez jezero, Ujetega ptiča tožba, The World is Waiting for the Sunrise, Še ena in Nazaj v planinski raj; moški zbor pa Mornar, Lullaby, O večerni uri. V kvartetu Mary in Vera Zagar, Billy Kozar, Mathew Molk so zapeli "Carry Me Back to Old Virginy" in "Vse bom prodala"; v duetu Frances in Billy Peklay "Vsi to prihajali" in "Je pa davi slanica padla," Billy Kozar in Albert Zagar "Ena ptička priletela" in "Bom šel k svoji ljubici," Mary in Vera Zagar pa "Spomin" in "Pred slovesom"; moški kvartet je zapel "Dekle povej, povej" in "Prelepo frišno jutro." Zbor ima okrog dvajset pevcev in pevk in piscu je bilo povedano, da je par pevcev moralo iti v službo strica Sama (k vojakom) pred tem koncertom in je očitno to ošibelo moške glasove izza predzadnjega koncerta. Zbor vodi Frank Vautar in pri pianu je bila Margaret Hulina. Udeležba je bila slaba.

Milwaukee, Wis. — V soboto, 26. aprila je imel mladinski pevski zbor Junior All Stars SNPJ koncert in šaljivo igrico "V brivnici." Zbor šteje nad 50 mladih fantov in deklic. V dveh nastopih so podali več slovenskih narodnih pesmic in eno angleško "Carry Me Back to Old Virginy." Zbor je prilično dobro balanciran med deklisko in deško sekcijo. Z mladinskim zborom je sodeloval soc. pevski zbor Naprej, kateri mu gre na roko od njegovega začetka. Zbor vodi in poučuje Mr. Jursek.

CANKARJEV GLASNIK

MESEČNIK ZA LEPOBLOVJE IN POUK

IV.
LETNIK
1940-1941

•
10.

številka

Novi red

Hitler vpeljuje v Evropi nov red, japonski militaristi ga snujejo v Aziji in v Pacifiku. Hitlerju bi bil rad pomagal Mussolini, ampak zgodilo se je, da ga je Dolfek moral potegniti iz mlakuže, v katero je padel do vratu. Sedaj mora biti vesel, da ga sploh še imenujejo, kadar se govori o osišču. Pač pa mu pomaga "ministrski predsednik" Stalin, katerega so njegovi oboževalci smatrali za izredno prebrisanega, pa se kaže od dne do dne bolj jasno, da je moder le v svoji domišljiji, sicer pa velik tepec, ki ne more videti, da snuje namesto Velike Rusije le Veliko Germanijo, o kateri je Hitler že davno govoril, da potrebuje Ukrajino z njenim lepim žitom in uralsko gorovje z njegovimi bogatimi rudnimi zakladi, pa po vsem tem, kar so doživeli drugi narodi še vedno verjame Hitlerjevim obljubam.

Kakšen bi bil glasoviti "novi red," če bi se združenim banditom posrečila končna zmaga? Na oni in na tej strani luže žive še vedno ljudje, ki ne morejo, ali nočejo videti, kar se godi in rajši verjamejo, kar njihove dušice žele. Mussolini je prepričan, da bo absoluten gospodar Velike Italije, ki bo obsegala nekako polovico Balkana. Stari Petain misli, da mu bo Hitler prepustil vso predvojno Francijo, če le sprejme nacistični sistem. Alzacija in Loreno mora pač žrtvovati, ampak kdor je premagan, ne more diktirati pogojev. Stalin je že nekoliko povečal Rusijo in nemara res sanja še o Perziji, pa je gotov, da mu bo vse to ostalo. Pri nas pa nas veliki strateg Lindbergh uči, da se bo s to novo Evropo lahko izhajalo in delalo kupčije, le če ne vtikamo svojega nosu v nemške zadeve in se ne zamerimo mogočnemu german-skemu Napoleončku. Enako govore Wheelerji e compagna bella. Nihče izmed njih nam pa še ni razložil, kakšen bo ta čudoviti red, ki naj ga ravnodušno sprejmemo, ali pa se zanj celo navdušimo.

In vendar je dovolj znamenj, pa katerih se lahko ugiba o kvalitetah tega reda; še več: ki jasno kažejo, kaj ima Evropa in z njo vest svet pričakovati, če se fašizem ne stare in zavihra

svastika povsod, kamor jo naceti morejo zasaditi. Ta znamenja se najdejo v nacistični literaturi, v nacističnih govorih, v delu in načrtih nemških zavodov kot na primer geopolitični institut, zavod za zunanjo službo in v vsem tem, kar je rajh doslej že storil.

Naši pobotaši in nevmeševalci se vedejo kakor da pričakujejo v Evropi red, v katerem bo normalno življenje mogoče in ki ne bo nikakor vplival na Ameriko, na njene interese in na njen razvoj. Toda če bi nacizem nameraval kaj takega, bi se bilo moralo to že pokazati vsaj v tistih krajih, ki so že daljši čas pod nemško peto, na Češkem, Poljskem, Danskem, Norveškem. Tudi Napoleon je osvajal, toda v deželah, nad katerimi so njegove vojske zmagale, je sicer menjal vladarje, ampak jih ni priključeval Franciji in nobenemu narodu ni vsiljeval francoske nacionalnosti. Nikjer niso tuji narodi postali sužnji francoske izvoljene rase, ampak mnogi so se pod francoskim vplivom začeli narodno dramiti.

A kaj vidimo sedaj? Čehoslovaška je izginila in namesto tega sta Češka in Moravska nemški provinci, Slovaška je nemški protektorat po imenu, del nemškega rajha v dejanju in v teh krajih ni ne reda ne miru in ga ne more biti pod nacijskim sistemom, tudi če bi se Čehi — kar je izključeno — prostovoljno odrekli svoji neodvisnosti. Podobno se je zgodilo s Poljsko; tudi tako zvana "generalna vlada," košček Poljske, ki je baje ostal Poljakom, je v vsakem oziru in popolnoma pod nemško kontrolo. Sicer pa so naciji izjavili, da v dvajsetih letih sploh ne bo več Poljakov in priznati se jim mora, da se na vse načine trudijo, da bi se to uresničilo.

V teh razmerah je vsak red nemogoč in mir vzdržuje le za silo nemško vojaštvo in gestapo s pomočjo vešal in sekire. Le za silo... Noben list nima dovolj prostora, da bi poročal o vseh, pogostoma zelo značilnih in zelo važnih dogodkih po vsem svetu in marsikaj sploh ne pride v noben list, tudi če je znano, ker bi poročilo lahko več škodovalo kot koristilo. Kdor pa je prisiljen, čitati mnogo raznovrstnih publikacij in ima le nekoliko zveze s tukajšnjimi ljudmi, ki poznajo podtalno delo v svojih rojstnih deželah in dobivajo redna zaupna poročila, ve, da so sabotaže, rabuke, večji ali manjši upori, masne aretacije in eksekucije na dnevnem redu v vseh osvojenih ali zasedenih deželah. V mnogih krajih, na Poljskem, na Norveškem, tudi na Balkanu boji sploh niso prenehali, le da se vrše na gerilski način in ne vzbujajo toliko pozornosti, kolikor velike bitke, padci trdnjav in obsežni letalski napadi.

Ljudje, tudi če ne pripadajo "izvoljeni rasi," so pač taki, da

ne marajo prostovoljno sprejemati sužnosti in se bodo proti njej vedno borili, pa če tudi vedo, da bodo morali poplačati svojo upornost z življenjem.

Ampak zaslužnjevanje je nacijski sistem; ne le zaslužnjevanje, ampak dejansko uničevanje. Dr. Otto Strasser, ki pozna Hitlerja, ker je z njim sodeloval, dokler ni spoznal, da je "socijalizem" v imenu nacijske stranke gola prevara in limanica za delavce in da ne more biti nič drugega, ker je Hitler ustanovil in razvil stranko z denarjem največjih kapitalističnih izkoriščevalcev v Nemčiji, Strasser, čigar brat je bil umorjen v znani Roehmovi "čistki," Strasser, ki je pobegnil v Čehoslovaško in je moral bežati tudi od tam, ker so gestapovci izsledili njegovo radijsko oddajno postajo in je potem živel v Švici, pa v Parizu, dokler niso Nemci vdrli tudi tja in se mu je komaj posrečilo, da je zopet zbežal, najprej v Švico, potem v London in naposled v Zedinjene države, pripoveduje v nekem ameriškem tedniku o Hitlerjevih nazorih glede na mir.

Strasser je v nekem razgovoru omenil, da so bili pogoji versajskega miru preostri za Nemčijo in nespametni, ker so jih Nemci čutili kot rano in je bilo zaradi tega njihovo sodelovanje s prejšnjimi sovražniki onemogočeno. Hitler pa ga je porogljivo pogledal in odgovoril, da je bil versajski mir preblag in da je Clemenceau imel prav, ko je hotel razdejati Nemčijo. Njegova nesreča je bila, da so mu mehkosrčni Angleži in Amerikanci prišli na pot. To je bila tragedija Francije. In potem je vzkliknil: "Mir, ki ga jaz sklenem, ne bo preblag, kajti nihče ne bo mogel stopiti meni na pot, kadar starem sovražnika."

Strasser mu je odgovoril, da bi v teoriji seveda imel mir, če bi uničil ali razgnal sovražnika na vse strani vetrov kot so Rimljani storili s Kartazani. Toda tam je šlo le za dve do tristo tisoč ljudi; može so poklali, žene in otroke so prodali v sužnost in jih razkropili po svetu. Ampak tega ne morete storiti s štiridesetimi milijoni Francozov, s štiridesetimi milijoni Angležev, s pet in dvajsetimi milijoni Poljakov. Tudi če bi pustili vse moralne pomisleke iz računa, zahteva navaden realizem mir, ki ohrani življenjske interese in čast nasprotnika...

Nato se je Hitler ujezil kakor blazen in zakričal: "Jaz ne poznam take reči kot mir s pogajanjem. Zame obstoji le **fizično in psihološko uničenje sovražnika**. Če pustite sovražniku le toliko, da more dihati, bo sanjal o maščevanju in ob prvi priliki, kadar boste imeli težave, vas bo napadel. **Znanost nam daje sredstva za fizično in psihološko uničenje ljudstev in mi imamo tehnične priprave, da lahko razkropimo cele narode po širnem svetu in jih s tem razdenemo.**"

Zaključil pa je razgovor s sledečimi besnimi besedami:

“Mi ne potrebujemo miru v Evropi. Kar potrebujemo, je nemško gospodstvo nad Evropo. En sam narod sme biti oborožen in mi smo ta narod... Če silite narod petdeset let, da se bavi z najnižjimi posli in mu vzamete vsako možnost in vsak spomin na obrambo in na rabo orožja, tedaj sprejme navade in način mišljenja kot suženj. Nemci so vojaška kasta Evrope, drugi narodi so njena delavska kasta.”

Ali so to le prazne besede?

Ozrite se po današnji Evropi in kamor pogledate, najdete dokaze, da naciji mislijo, kar je njih prerok podal Nemcem kot njih novi evangelij. Najbolj očitno se je to pokazalo na Poljskem, kjer so odgnali trume po deset tisoč in več z domačij v Nemčijo, da tam robotajo na njivah in v tovarnah — resnično kot sužnji. Na Poljskem so hiteli naseljevati Nemce — kakor so italijanski fašisti napolnili Idrijo, Postojno, vso Goriško in Istro z južnimi Italijani, misleči, da morajo ti kraji na ta način za vekomaj postati nemški, oziroma italijanski. Tragedija Poljakov je najbolj očitna, nikakor pa ni edina. Danska je že vsa polna Nemcev, ki se tam urejajo kot doma; za Nizozemsko pravijo, da je to od nekdanj nemška dežela, holandski jezik le nemški dialekt in da so Nizozemci nesramni, če se imenujejo poseben narod. Zasedeno Francijo so tako oropali, da Berlin sedaj tudi od tam ne more več dobiti masla, svilenih robcev, bele moke ali kave. Velik del francoske industrije je uničen in s tem hočejo pripraviti tla za pokmečenje Francije, ki se lože zaslužnji kot dežela z mnogoštevilnim zavednim delavstvom.

To je red, ki ga snuje nacizem, red, o katerem nočejo nič slišati naši izolacionisti in ki ga tudi veliki Stalin še ni razvozljal. Ko je Hitler govoril o delavski kasti — ne o svobodnem delavstvu, ne o delavskem razredu — ni navedel nobenih izjem. Vsi nenemški narodi so obsojeni, kajti le Nemci so vojaška, to se pravi, aristokratska kasta. Tudi Italijani niso izvzeti, tudi Rusi ne...

Nacizem ne potrebuje miru v Evropi. Toliko razuma vendar še prodira skozi njihovo megalomanijo, da ne pričakujejo radovoljnega sprejema sužnosti v sedanji generaciji. Petdeset let — pravi Hitler, potem bodo zadovoljni, da so sužnji. Sedaj se bodo še skušali puntati, ampak gosposke kaste to ne plaši, ker bo edina imela orožje in dvestotonske bombe so močnejše od pesti.

Ampak kako more biti red, kjer ni miru?

Saj naciji nočejo tega, kar smatrajo drugi ljudje za red. Oni hočejo le svoje gospodstvo. Red bo delala njihova pest, kakor nanesejo prilike. Če v Nemčiji ne bo dovolj palač za vso novo

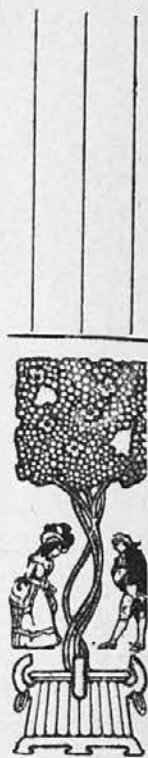
plemstvo, bodo nabrali zidarjev v Belgiji, na Češkem, v Paveličevi Hrvaški in jih prignali v Berlin, Monakovo, Augsburg, itd., a ko bodo opravili svoje delo, jim bodo dali brco. Če se bodo nemške tovarne izpraznile, ker za Nemca ne bo častno, da bi bil delavec, jih bodo presadili z nizozemskih, z danskih, s slovenskih tal na nemška in pretrgali vse njihove zveze z družinami, katere zapode kam drugam, robotat, na izpraznjeno zemljo se pa naselijo nemški gospodje, zlasti če je lepa in rodovitna...

Pravite, da to ni nikakršen red? Naceti pravijo temu red in vi ga ne razumete, ker je "nov." Njihovim namenom služi in to je vse, kar je potrebno. Petdeset let bo morda treba, da se izvrši načrt. Nemci so namreč sistematični in delajo vse po načrtih. V petdesetih letih ne bo več Belgijcev v Belgiji, ne Poljakov na Poljskem, ne Švedov na Švedskem, ne Slovencev na Slovenskem, o, tudi ne Špancev v Španiji, ne Italijanov v Italiji, ne Ukrajincev v Ukrajini — vse bo ena sama velika Nemčija in razlika bo le ta, da bosta v tej nacijski Nemčiji, ki bo dotlej morda obsegala tudi večino krajev v Aziji, Afriki, seveda Avstralijo in Novo Zelandijo — in če da Wotan — ponemčeno Ameriko, dve kasti, vojaško aristokratska in suženjska, prva sestavljena iz potomcev čistokrvnih nemških arijcev, druga iz seveda nemško govorečih vnukov nekdanjih Anglosaksov, Slovanov, Romanov in drugih nizkih plemen.

Takrat bo novi red dovršen in nihče se mu ne bo mogel rogati in nihče ne bo mogel reči, da to ni red. In po Hitlerjevem preročanstvu bo trajal tisoč let.

In naceti bi imeli prav, če bi se ostalega sveta lotila malodušnost in bi se tako ustrašil dosedanjih nemških uspehov, da bi odnehal z odporom. V tem so se hitlerjevci najbolj zmotili in vsi doslej položeni fundamenti novega reda bodo razdejani, če vztraja demokracija do konca in popravi stare grehe kakor jih je v Angliji začela popravljati.

O — svet je potreben novega reda, kajti to, kar so doslej imenovali red na severu in jugu, na vhodu in zapadu je največ zagrešilo, da je človeštvo zabredlo v največjo krizo, ki jo zaznamuje zgodovina. Ampak red, po katerem kriči življenje, se razlikuje od nacijskega in od vsakega diktatorskega kakor dan od noči. Potreben je red, v katerem bo človek res človek, enako vreden in enakopraven z vsakim drugim človekom; red, v katerem bodo ljudje ne samo eksistirali, ampak živeli; red, v katerem bodo plodovi človeškega uma služili oplemenitvi in bodo pristopni vsem narodom in vsem njihovim članom; red, v katerem bo pravica to, kar je prav in pošteno, ne pa kar močnejši dekretira slabejšemu; red, ki odpravi razloge za vsako sovraštvo

in vrže vojno v ropotarnico pozabljenja; red, ki naredi iz milijard ljudi z nasprotujočimi interesi eno človeštvo in mu ustvari cilj, za katerega je vredno živeti in delati.

Fašizem, naj nastopa v kakršni koli podobi in pod kakršnim koli imenom pa je največja zapreka takega reda, ki se ne more začeti uresničevati, dokler ne dobi krvi in mesa zmagovito geslo: Dol s fašizmom!

Črepinje

E. K.

(Nadaljevanje)

LJUDJE SO PA GOVORILI in Manica je menda slišala vse. Ona pa je skrbela, da je prišlo tudi stricu Mateju vsaj nekoliko na ušesa.

“Ti bi ga moral vzeti v roke,” se je togotila, “tebe bi poslušal. Ampak tebi je vse eno, tudi če pade sramota na nas vse.”

“Kakšna sramota?” se je Matej začudil. “Njegovo življenje je njegovo; ni ne moje, ne tvoje. Ker vedo, da je močan in je to parkrat pokazal v borbi, se ga vsi boje, mene se pa ne. Če bi on dosegel kakšno slavo, ne bi jaz zaradi tega postal slaven in če bi se osramotil, bi sramota padla le na njega in na nikogar drugega ne.”

“Ti nimaš nobenega družinskega čuta, ga nikdar nisi imel. Jaz pa ne morem mirno gledati, da mi ta vlačuga ujame rodnega brata, kadar je noben drugi več ne bo maral.” Nato se je zacmerila: “Ampak moja beseda nič več ne zaleže pri njem. Včasih mi je povedal vse in me poslušal, sedaj pa, če mu hočem kaj svetovati, kar pograbi klobuk in zaloputne vrata za seboj. Zato—”

“Zato naj bi jaz postal stara baba,” se je Matej nasmehnil. “Še jaz naj bi zapravil zupanje, ki ga ima še do mene. Ti silno rada naglašáš, da je tvoj brat — saj ni edini.”

“Mlajši je in mati se ne more ukvarjati s takimi rečmi.”

“Tebe pa vesele.”

“Vsako besedo obrneš! Prav dobro razumeš, ampak nočeš, kadar ti ni prav. To je pa vendar res, da ga ona sramoti s svojim obnašanjem in s svojo — svojo—. Eh, beseda je tako grda kakor njeno počenjanje.”

“Torej ni treba rabiti takih besed.”

“Ne, pošteno našeškati bi jo bilo treba, da tri tedne ne bi mogla sestiti in potem bi jo bilo treba pognati iz mesta.”

“Kam pa, če je tukaj doma?”

“Sramota je za mesto.”

“O — če bi to bilo vse! Mesto prenese marsikaj.”

“Seveda, zopet jo zagovarjaš. Kaj misliš o dekletu, ki se javno baha, da jo je bančni blagajnik vzel v hotel? In mož je oženjen, žena je mlada in lepa, on pa z drugimi... Škandal je, škandal! Pa če bi vsaj molčala kot bi vsaka druga.”

“Res, res, če bi molčala, bi bilo vse drugače. Kar ne pride na dan—”

“Zopet zavijaš, čeprav dobro veš, kaj mislim. Ni ji dovolj, da se vlačí z dedci, ne, še bahati se mora. Ali je taka mrha za mojega brata?”

“Hm — sam bo moral presoditi.”

“Sam! Sam je slep in gluhi. Sam ne bi verjel svojim očem, če bi jo videl z drugim moškim pri—”

“Če je tako, kako pa pričakuješ, da bo verjel tvoji ali pa moji besedi?... No — morda je res kaj na tem. Jaz seveda nič ne vem. Morda so vse te govornice izmišljene. To ne bi bilo nič novega. Često je bila ženska čast ubita na tak način. Toda recimo, da je res. Tedaj bo prej ali slej sam kaj zvedel. To ni New York ali Chicago, temveč le malo večja vas, kjer odmeva opravljanje tako, da ga mora tudi glušec čuti. Enkrat bo slišal ali pa videl. In tedaj ne bo odvisno ne od tebe, ne od mene, kaj stori, ampak le od njega samega. Če bo prepuščen sam sebi, stori morda, kar veleva

pamet; če bi silili vanj s svojimi nasveti in ga pehali, kamor bi nam bilo prav, ga pa ne bo vodilo nič drugega kakor trma, ki ne pusti pameti do besede.”

“Ti si torej umivaš roke. Poguma nimaš, da bi mu pokazal nesrečo, v katero drvi.”

“Manica, Manica, za to ni treba nič poguma. Mene ne bi premlatil, čeprav bi bila to zanj igrača. Česa drugega naj bi se bal? Toda ker ga poznam, vem, da bi ga z vsako besedo nasprotovanja rinil v to, kar imenuješ pogubo. Ne pravim, da mu ne bi dal nobenega nasveta, če me vpraša zanj. Načrtov za njegovo rešitev pa ne bom delal in praskal se ne bom, kjer me ne srbi. Če je treba praskanja, ima sam dobre nohte. In svetoval bi tudi tebi, da ukrotiš svojo srboritost in se spomniš, da ima tudi on svojo glavo. Na tvojem mestu tudi ne bi verjel vsem čenčam—”

“To niso čenče,” mu je srdito skočila v besedo, “to je sveta resnica.”

“Tudi če je resnica, sveta gotovo ni.”

S tem se je Matej poslovil.

Prav pa je imel v tem, da je Tone naposled res nekaj slišal. Mladi Rimle, ki je vodil knjige v mali trgovini in je užival glas babjeka, je v neki pijani družbi omenil Milado tako, da so se vsi smejali razen enega samega gosta, edinega, ki je bil trezen. Njemu umazane šale niso bile všeč, toda kaj bi s pijanci? A ko se je sešel s Tonetom, mu je nehote povedal dogodbico. Čim je bilo izrečeno, mu je bilo žal, toda preklicati se ni dalo. Tone pa ni bil videti jezen.

“Kadar srečam Rimleja, ga vprašam, ali je res. Hvala, da si mi povedal.”

Govoril je tako mirno, da prijatelj ni vedel, ali je storil prav, ali ne.

“Ne jemlji si preveč k srcu,” je dejal v zadregi.

“Ne boj se zame,” je odgovoril Tone in nič več nista govorila o predmetu.

Par dni pozneje je prišel Tone v gostilno in opazil Rimleja samega za mizo. To je bilo nenavadno, kajti okrog njega se je navadno zbirala družba veseljakov. Tonetu pa je bilo ljubo, da se je mogel pomeniti na samem.

“Ali je res, da si imel nekaj opraviti z Milado? Saj veš, da jo mislim poročiti. Zakaj mi hodiš v zelje?”

Rimle ga je debelo pogledal in se zakrohotal.

“Ta je pa dobra! Ali misliš, da ti jo hočem odpeljati? Jaz da bi stopil v zakon? In še celo, da bi poročil to ženščino? Malo zabave sem hotel imeti, to je vse. Če se hočeš obabit, kar imej jo.”

Tone ga je premeril. Ne, s to šlevo se ne more pretepati. Z enim prstom bi ga dregnil, pa bi bil na tleh. Udarec s pestjo bi bil umor. Vstal je brez besede in odšel. Še le tedaj je Rimleja obšel strah in hotel je pohiteti za njim, da bi na kak način popravil stvar. Toda Tonetovi koraki so bili dolgi in ko je Rimle plačal račun, ga že ni bilo videti.

Drugi večer po tem je Tone imel sestanek z Milado. Čakal je nanjo na razpotju blizu kmetije njenih staršev. Ko je zaslišal značne korake, je stopil iz avta, toda ni ji šel naproti. Ona je korakala počasi in ko se mu je približala, se je smehljala. On pa je ostal resen.

“Sediva,” je dejal.

Ona ga je nekoliko začudeno pogledala, a ko je on šel okrog vozila, je odprla vrata na svoji strani in molče sedla. Tone je odprl motor, ki je nekaj časa hropel kakor bolan in naposled se je avto zganil. Tone je pognal proti mestu.

Njegov molk je bil nenavaden in navadno tudi ni tako srepro zrl na cesto, ne da bi imel kak pogled zanjo. Njo je začelo nekaj dušiti. Hotela se je prisloniti k njemu, toda v njegovih očeh je bilo nekaj, kar ji je branilo.

—Če ti držiš šobo, jo lahko tudi jaz, si je mislila. Toda to ni pregnalo njenega nerazumljivega strahu. Ko sta bila že skoraj v mestu, ni mogla več prenašati molka, ki ji je vedno teže padal na dušo.

“Ali se ti je kaj zgodilo? Kaj neprijetnega?” je vprašala.

“Nič se mi ni zgodilo,” je precej osorno odgovoril; “kaj bi se mi zgodilo? In zakaj vprašuješ?”

“Tako čuden si videti — kakor poparjen. In nič ne govoriš.”

Namesto da bi ji bil odgovoril, jo je nenadoma vprašal, da jo je zadelo kakor nepričakovan udarec:

“Kdaj si bila zadnjič z Rimlejem?”

Pod šminko je pobledela in morala je napeti vso svojo moč, da ji glas ni preveč razodeval strahu.

“Jaz? Z Rimlejem?... Kdo ti je pa to pravil?”

“On sam mi je povedal,” je odgovoril Tone in znižal hitrost vožnje, ker sta bila že preko mestne meje.

“On?” je vzkliknila. “On da ti je rekel?”

“Saj si me slišala: on.”

“In ti — ti si mu verjel? Ti bi verjel vsako grdobijo o meni.”

“Zakaj grdobijo? Odkod pa veš, da je dejal kaj grdega, če sploh ni res, da sta bila skupaj?”

“Lepega ti gotovo nič ni povedal.”

“Zakaj ne? Zakaj se sploh tako razburjaš? Jaz sem te le vprašal, kdaj sta bila skupaj. To je popolnoma nedolžno vprašanje in tudi sestanek je lahko popolnoma nedolžen. Ti se pa obnašaš kakor da sem te dolžil kdove kakšnega greha.”

“Če me ne bi dolžil, me ne bi bil vprašal tako jezno in tako iznenada.”

“Tako sem vprašal kakor znam. Jaz nisem nikakršen učenjak. Odgovorila mi pa še nisi.”

“Če verjameš vsakemu potepencu več kot meni, je vsak odgovor nepotreben.”

“Zame ni nepotreben. Iz tvojih ust hočem zvedeti resnico, razen če misliš, da nimam take pravice.”

“Ali misliš, da o tebi ljudje nič ne govorijo? Pa te vendar še nikdar nisem vprašala, ali si storil to ali ono, kajti kar klepetajo obrekovalci, gre meni pri enem ušesu noter, pri drugem pa ven.”

“Pa če bi me vprašala, bi ti naravnost povedal: res je, ali pa: ni res.”

“Zdi se mi, da bi bil že lahko spoznal iz vsega, kar sem govorila, da je nesramna laž, pa naj ti jo je povedal on ali pa kdo drugi.”

Lahko ji besede niso prišle iz grla in v svoji mali duši je preklinjala Rimleja zaradi njegove indiskretnosti. Tone pa je nehal kakor da je s tem zadeva končana. Brez prehoda je vprašal:

“Kam greva nocoj? Kam bi rada šla?”

Miladi je odleglo. Strah je minil hitro kakor se je zbudil in sama v sebi se je smejala, misleča, kako lahko ga ovije okrog prsta. Pokazala pa ni zasmehljivosti, ker je podzavestno slutila, da bi ta ‘tepček’ vendar lahko postal nevaren. Ravnodušno je odgovorila:

“Kamor sam hočeš. Kar odločiš, bo meni prav.”

“V Elizeju imajo dobro godbo in pod je gladak. Ali bi šla tja?”

“Rekla sem, da mi je prav. Glavno je, da bova skupaj.”

Tone je pokimal, zavil na desno in zopet pospešil vožnjo. Elizej je kakšnih deset milj od mesta in zadnje čase ima vse pročelje razsvetljeno z vrsto električnih žarnic. Okolica je malo obdelana, toda spomladi cvete v bližini razno divje grmovje, nedaleč je log, po leti lepo zelen, v jeseni pa podoben ogromnemu šopu čudovitih pestrih barv, spreminjajočih se od tedna do tedna, dokler ne pridejo pozni vetrovi in neusmiljeno razpihajo listje, da ostane drevje golo in se v srcu porodi otožnost. Morda je krajina dala podjetju ime, zakaj v notranjosti ni bilo ničesar, kar bi spominjalo na elizejske poljane. V pritličnem poslopju je bila velika dvorana, v katero se je prišlo naravnost s ceste. Na stenah je bilo nekoliko koledarjev, tiskanih za reklamo, nekoliko napisov, kakršne je najti v “salunih,” na primer: “Nedoletnim se ne toči opojna pijača,” državno obrtno dovoljenje v obrabljenem okvirju, dva velika cenika sendvičev in drugih jedil in lastnik je bil očitvidno prepričan, da je dvorana s tem dovolj dekorirana. Na eni strani je bil bar, pokrit z imitiranim mramorjem, za njim pa police s steklenicami, cigaretami in smodkami, poleg bara pa vhod v kuhinjo in druga vrata z napisom “Restrooms.” Na drugi strani je bil v kotu majhen oder za godce, vse okrog ob stenah pa so bile mize s stoli, nekatere ločene z malimi lesenimi stenami, da so bile videti kakor lože, v katerih so bile namesto stolov z usnju podobno tvarino povlečene klopi. Zvečer dvorana ni bila videti tako pusta kakor po dnevi, menda zato, ker je vladal polmrak. Žarnic je sicer bilo dovolj, toda zaradi “boljšega efekta” so bile večinoma temno modre.

Ko sta Tone in Milada vstopila, je bila nekako polovica miz zasedena. Lahko sta si torej izbrala bolj “intimen” kotiček. Tone se je bolje počutil, le da je bil v plesni dvorani, kakor da je vplival vsak prostor, kjer se pleše nanj z nekakšnim posebnim čarom. Ko je prvič prišel na ples, mu še ni bilo šestnajst let in zgodilo se je v velikem mestu, kjer je bila dvorana z galerijami, kipi, z umetniškimi slikami na stenah in se je v njej le plesalo, točilo in serviralo se je pa v sosednih sobah. Ta-

krat se mu je zdelo, da je zašel v pravljico deželo in ko se je vrnil na kmetijo, je pripovedoval vsakemu znancu o tem doživljanju, obžalujoč le, da ni mogel opisati vseh krasot tako kakor jih je videl in se jih napil. Morda je ostal ta prvi vtis še vedno živ in olepšal vsako krčmo, če se le more plesati v njej.

Naročil je nekaj pijače in vprašal Milado, ali hoče kaj jesti.

"Večerjala sem doma," je odgovorila in Tonetu se je zdelo, da je prijaznost v njenem glasu.

"Majhen prigrizek, da boš lože pila?" je omenil. Ona pa je odkimala.

"Morala bi se siliti in ne bi lahko plesala, če bi se preobjedla." Nenadoma ji je prišlo na misel in dodala je: "Saj me tudi ne bi hotel debele."

"Tako te hočem, kakršna si," je odgovoril; "zaradi mene ti ni treba stradati."

"Saj me mati ne bi pustila," se je bolj kiselo kot veselo nasmehnila, "dekle pa mora vendar gledati na svojo postavo."

"Tebi pač ni treba skrbeti, da postaneš pretolsta. Pa nič zato. Večer je še dolg in kadar se naplešeš, se ti že tudi želodec oglasi."

"Morda. Glej, godci prihajajo."

Šla sta plesat. Takozvani orkester, ki ni štel ne enega godala in je imel kapelnika, ki je po sili hotel kazati svoje akrobatske zmožnosti, dasi ni znal nič drugega kot malo rip-sati in se zverati pred godci, je bil v lokalnem listu razglašen za enega najboljših v Ameriki in res je vsaj znal držati takt. To pa je bilo menda vse, kar sta Milada in Tone zahtevala. Godci so bili tudi radodarni in so vsak aplavz nagradili s ponovitvijo ali pa z dodatkom, zlasti še, če je kdo naročil piva za vseh osem muzikantov.

Čim dalje sta plesala, tem bolj se je Tonetu mehčalo srce. Vsa jeza in vse sitnosti so bile skoraj pozabljene. Milada je čutila to in začela se je bolj in bolj privijati k njemu. In on jo je še bolj tesno prižl k sebi. Vse bi ji bil verjel, kar koli bi mu rekla. Zakaj ji ne bi? Ljudje obrekujejo, ljudje se bahajo, ljudje izmišlujejo bajke, a kako bi ga ona varala, ko čuti toploto njenega telesa in vidi, da ga ljubi. In naposled — če bi se, mlada, ne izkušena spozabila — menda bi ji odpustil, tudi če bi sam bil priča njenega greha...

Navadno sta molče plesala. Tonetu je ples bil nekakšen ritual in nobena reč ne bi smela odvajati misli od korakov, kretenj in figur, le če so te bile kaj bolj zamotane, kajti včasih si jih je tako izmišljal, ji je dal kratko navodilo; za pomenke pa je bil čas v presledkih in po končanem plesu. Nocoj pa ga je nekaj prijelo in ko sta se že ob pozni uri zibala v počasnem valčku, stisnjena kakor da sta eno telo, je zašepetal:

"Milada, Milada!"

"Kaj, ljubček," je vprašala.

"Daj, Milada, odloči se. Kdaj se poročiva?"

"Ne govoriva sedaj. Pozneje. Zdaj plesiva."

"Pozneje."

Vdal se je, a zdelo se mu je kakor da se čas ustavlja. Zakaj naj bi bilo le poredkoma tako lepo kot je nocoj? Zakaj ne ves čas? Kadar bosta poročena, bo vse drugače. Tudi ljudje ne bodo mogli migati s svojimi dolgimi jeziki. Sicer mu je vse eno, če ne morejo živeti brez svojega nemarnega gobezdanja, ampak tedaj ne bodo imeli povoda in si bodo morali izbrati kakšno drugo žrtev. In če bi se kdo vendar drznil, ziniti kakšno nesramnost, bo imel pravico, lopniti ga po ustih, da bo potem pazil na svoj jezik.

Naposled je godba zaigrala "Home, Sweet Home," moderniziran s pomočjo nekaterih kakofonij in to je bilo znamenje, da je bilo dovolj užitkov za en večer. Natakariji so hiteli s pospravljanjem, luči so ugaševale ena za drugo in Tone, ki je videl, da bo v tem dirindaju vsak razgovor nemogoč, je pohitel.

Zunaj jo je vprašal:

"Ali se zdaj pomeniva?"

"Kaj? — O! — Da. — Ampak pojdiva otdod. — Sediva v avto, dokler se ljudje ne razidejo. Ni treba, da bi naju videli. Saj veš, da govore radi več kot je res."

Dokler so gosti jemali slovo, kričali, se smejali, ogrevali svoje forde in chevroleta, ni bila mogoča pametna beseda. Ko sta naposled bila sama, je Tone zapeljal svoj avto v stran, da ga ni bilo videti iz hiše.

"Ne tukaj;" je zašepetala Milada. "Lahko bi kdo prišel mimo in naju videl. Pusti svoje ropotalo tukaj in se malo sprehodiva."

Izstopila sta in Milada je takoj krenila proti gozdiču.

"Ali si premislila?" je vprašal Tone.

“Seveda. Ampak potrpi malo. Zdaj je tako lepo. Ali nimaš rad take mirne noči?”

Kramljala je na tak način, dokler nista prišla do loga. Tam se je ponovilo, kar se je zgodilo tisto prvo noč, ki mu je še vedno v spominu in na katero — o tem je bil prepričan — ne pozabi, dokler bo živ . . .

Končno sta se odpeljala proti domu. Med potjo je Tone zopet načel.

“Kdaj se poročiva, Milada? Saj veš, da ne pojde vekomaj tako kot je sedaj. Jaz te imam rad, da bi storil vse, kar morem in ti praviš, da me imaš rada. Na kaj naj torej čakava?”

“Zakaj se ti tako mudi? To nama ne uide. Seveda te imam rada, saj sem ti dokazala. Ampak pripraviti moram očeta in mater. Ne morem kar planiti v hišo in zakričati: ‘Jutri se poročim.’ Tudi sama se moram pripraviti. Ti nisi dekle, pa ne veš nič o takih rečeh.”

“Povej mi po pravici: ali se obotavljaš, ker nimam bogatije? Saj nama ni treba veliko za začetek. Delo imam in moje roke bodo vedno potrebovali. Sčasoma bo boljše. Mnogi se ženijo, ki so na slabšem kot jaz.”

“Kaj pa govoriš, Tone? Kdaj sem kaj rekla o bogastvu? Menda ni treba, da ti prisežem na sveto pismo, da te imam rada. Potrpiva malo. Mlada sva in nikamor se ne mudi.”

Tone je čutil, da bi se lahko mnogo odgovorilo na to, a našel ni prepričevalnih besed. Vse, kar bi mogel povedati, je že povedal in tako je Miladina obveljala.

“Saj ne bo treba čakati deset let,” je dodala za tolažbo.

Bila sta pred njenim domom in treba se je bilo posloviti.

* * *

Milada je imela Toneta rada na svoj način. Ni pa čutila tiste ljubezni, ki pravi: “Ta, ali pa nobeden” in ki vztraja pri tem, tudi če nasprotuje ves svet. Prav lahko bi bil kdo drugi. Sicer se ni nikdar ukvarjala z učenostjo, nekoliko je pa vendar znala računati. Lepota je blago, s katerim se včasih lahko kupčuje. Res je, da Tone ni berač, ampak drugi bi ji lahko uredili lepšo hišo. Vsaka žena ima menda rada lepe obleke in lepo bi bilo, imeti prave bisere okrog vratu in prave dijamante na prstih. Zato se torej nikamor ne mudi. Tone ji ne uide, ampak če bi se našlo kaj boljšega . . .

Toda zgodilo se je nekoliko nepričakovanih reči in začelo se je muditi. Njen bančni blagajnik je nekega dne izginil iz mesta in ko so začeli pregledavati njegove knjige, so našli nekoliko neprijetnih presenečenj. Milada se je ustrašila. Ni ji bilo popolnoma jasno, česa naj bi se bala, ampak imela je občutek, da visi nekaj pretečega nad njo. Če bi tudi njo zapletli v preiskavo . . . Ona pač ni kriva ničesar, ampak razbobnalo bi se, prišlo bi njenim staršem do ušes, list bi pisal in imenoval imena . . . Strašno bi bilo! . . . Kako naj bi bila mislila na take možnosti?

Neki sorodnik, kateremu je bila družinska čast pri srcu, je v banki poravnal primanjkljaj, preden je bila vložena tožba in časopisi so enostavno poročali, da je vse v redu. To naj bi bilo znamenje, da se blagajnik lahko vrne brez strahu. A bilo je prepozno. S seboj ni odnesel mnogo denarja; za beg mu je ostala le nezatna svotica. To je kmalu potrošil. Morda se je tudi spomnil na svojo ženo, se ustrašil sramote, obupal — skratka, prišla je vest, da so ga v hotelu nekje na zapadu našli mrtvega s kroglo v glavi.

V tem ni bilo mnogo tolažbe za Milado, kajti če je žena zvedela o njenem pajdašenju, ne bi bilo tudi od te strani pričakovati nič prijetnega. Kakor da ni to povzročilo dovolj sitnosti, je pa ob istem času spoznala, da se ji obljubuje materinstvo. In vedela je, kdo bo oče. Če bi rekla Tonetu — Toda morda vendar ni dovolj neumen. Toliko najbrže zna računati. In če bi otrok prišel na svet in bil podoben očetu . . . To se včasih zgodi tako, da je dvom nemogoč . . . Čas pride, ko se bo poznalo. Oče je starokopiten. Mati bi se jokala, da ne bi bilo mogoče prenašati. In vsi, ki jo sovražijo, bi govorili na glas. Celo Tone bi ji lahko ušel. Otrokov oče pa je oženjen in niti misliti ne sme, da bi se zaradi nje razporočil . . .

Pomagala ji je prijateljica, ki ji je povedala ime nekega zdravnika. Ta je izvršil operacijo, toda potem je morala v bolnico.

Ljudje niso vedeli nič natančnega, toda ugibali so. Najmanje je vedel Tone. Ko je slišal, da je v bolnici, se je požuril tja, ves v skrbeh in ona ni nič hitela, da bi jih prepodila. Vzdihovala je in kremžila obraz kakor da je v hudih bolečinah in ko je dejal, da menda ni nič nevarnega, je skomizgnila. V resnici je nevarnost takrat že minila in zdravniki so ji povedali:

to, ampak njej je njegov strah dobro del. Tone ji je nosil sladkarije in cvetlice in vsak dan vpraševal, ali se počuti kaj bolje. Naposled mu je morala povedati, da bo kmalu zdrava in pojde domov. Tedaj se je spomnil, da niti ne ve, kaj ji je bilo. Ko jo je vprašal, mu je odgovorila, da si nikdar ne more zapomniti imena bolezni, ker je tako nenavadno in ga prej še nikdar ni slišala. Menda je beseda latinska, ker zdravniki najrajši rabijo ta jezik, zato, da se zdi ljudem vse bolj skrivnostno.

“Ubožica, koliko si pretrpela! Meni je, kakor da sem jaz kriv.”

“Zakaj?”

Začudenje ji je prignalo to vprašanje na jezik in hipno ji je švignila skozi glavo misel, da morda več ve kot je treba. Čudno, kako hitro so delovali njeni navadno skrajno leni možgani! Če kaj ve, da je imela operacijo — Kako bi neki vedel, ko se sme zanašati na prijateljico kakor na samo sebe? A če bi vendar kaj zvedel, ga bo treba prepričati, da je on bil oče. Ali pa je to varno? Ne, ničesar ne sme zvedeti. Če bi kaj slišal, bo treba vse utajiti. Reči mu, da bi on bil oče, pa da je ona to preprečila, bi zanj najbrže pomenilo udarec, katerega ji morda ne bi odpustil. Ne, kakor koli obrne — to je nemogoče. Vsaj za nasvet bi ga morala vprašati v takem slučaju. In njegov odgovor bi brez dvoma bil: poroka.

Da, poroka. Po vseh izkušnjah je to najboljši izhod. Vsi jeziki bodo zavezani, kajti Toneta se še vedno boje. Poroka sploh zabriše vse. Kaj so ji vse eskapade prinesle dobrega? Doma se je vedno bala, da jim kaj zazvoni in oče s svojimi nazori bi bil sposoben, da bi jo ubil. Če vzame Toneta, bo pa vesel in ponosen. Pa — hm — Tone še ni najslabši...

“Tone!”

“Kaj, Milada?”

“Dolgo ne bom več tukaj. Kmalu pojdem domov.”

“Kdaj? Kdaj?”

“Prihodnji teden. Dneva še ne vem, ampak dolgo ne bo.”

“Pridem pote, kadar mi poveš. Ali vesta oče in mati?”

“Ne še. Lahko jima poveš. In pa, Tone —”

“Kaj bi rada?”

“Ali me imaš še kaj rad?”

“Oh — norica! Kakor da ne veš. Še rajši te imam kakor od začetka.”

Nekaj vsaj od daleč podobnega ljubezni je za hip vzplamtelo v njenem srcu. Razen staršev in par prijateljic je bil edini, ki jo je prihajal obiskavat. Mož, ki je kriv njene bolezni, se ni ne enkrat prikazal in ni dal nobenega glasu od sebe. Izmed vseh, ki so kdaj užili njeno toploto, se ni ne eden oglasil. Tone je prihajal vsak dan. Če ji ne zgradi palače, bo vendar dober mož in dal ji bo, kar bo mogel.

Tone je videl, da so bile njene oči svetlejšje kot navadno in srce mu je hitreje utripalo.

“Tone,” je počasi nadaljevala, “včasih si govoril o poroki.”

“Kajpada. Jaz —”

“Jaz sem ti odgovarjala, da se ne mudi. Mislila sem, da imava res dovolj časa. Tukaj sem pa premišljevala, kadar sem bila sama.”

“Da?”

“Človek misli, da je življenje dolgo, dokler se ne pokaže, da nič ne vemo, kaj se utegne zgoditi jutri.”

“Nič ne misli zdaj na to. Kmalu boš popolnoma zdrava in jaz ti bom stregel, da pozabiš na vse, kar si pretrpela.”

“Hotela sem le reči, da postanejo misli resnejše, kadar je človek bolan. In če se nisi izpremenil in si še vedno enakega mnenja kakor prej, tedaj sem pripravljena in se ne bom nič več obotavljala.”

“Da se poročiva, si hotela reči?”

Zaklical, zapel je te besede in bilo mu je kakor potniku v puščavi, ki pogiba od žeje pa nenadoma naleti na studenec.

“Ti bi se poročila z menoj?”

“Kadar hočeš,” je odgovorila, on pa jo je objel in poljuboval, da ga je naposled morala pahniti od sebe, ko je čula korake na hodniku.

In tako sta se poročila in njeni starši so priredili velik obed. Zvečer na svatbi pa je bilo toliko ljudi, da je zmanjkalo pijače in godba je igrala do ranega jutra.

(Konec prihodnjč.)

Z DENARJEM si lahko kupiš zunanost marsikatero reči, ne pa jedra. Nabaviš si lahko hrane, ne pa teka, zdravila, ne pa zdravja, znanstva, ne pa prijateljev, služabnike, ne pa vdanosti, vesele dni, ne pa miru ali sreče. — Take so bile besede Henrika Ibsena.

Na trdna tla, gospod profesor!

V ENEM naših dnevnikov čitamo pismo, ki ga je nekdo prejel iz starega kraja. Pisal ga je neki profesor dne 23. marca in, dasi je list iz razumljivih razlogov zamolčal njegovo ime, ga menda zase prav lahko uganemo. Ideje, ki jih propagira v svojem pismu, smo čitali pred leti v letakih, ki so prihajali v Ameriko, kjer pa niso našle nobenega odziva kakor menda tudi v starem kraju ne. Učeni gospod apelira na ameriške Slovence za pomoč, katere naši rojaki gotovo ne bodo odrekli svoji nekdanji domovini v njenih najtežjih urah, toda nikakor ne za cilje, ki jih gospod profesor slika v svojem pismu, misleč menda, da najde v Ameriki norce, katerih ni mogel doma zvbati na svoje limanice. V tej uri je treba treznosti bolj kot vsega drugega, pijane utopije pa niso mogle pošteni stvari še nikdar toliko škodovati kot prav v sedanjih časih.

Ko so bile v Evropi prilike kolikor toliko normalne — vsaj v primeri s sedanjimi — se je človek lahko smehljaj in privoščil sanjaču njegovo zabavo, kadar je izračunal, da nas je Slovencev menda osem milijonov. Kakšna tiskarna je s takimi brošurami dobila nekaj dela, nihče se ni vznemirjal, ljudem, ki imajo radi šale, se je dobro zdelo in iz vsega skupaj se ni izleglo nič hudega. Sedaj pa so drugi časi in če bi dovolili, da nas pametni ljudje identificirajo z budalostmi "Mrtve straže," bi lahko spravili svoje najosnovnejše pravice v resno nevarnost.

Gospod profesor ne snuje nič manj kot novo, povečano Slovenijo, ki ne bo obsegala le vsega, kar bi ji po pravici moralo pripadati, namreč vse kraje, v katerih je pretežna večina prebivalstva slovenska, kar velja za Primorje in za čeden kos Koroške razen tistih krajev, ki so doslej bili v Jugoslaviji; naš prerok jo hoče raztegniti do Semmeringa, ki ga imenuje Čemernik in do Tur in po njegovem bi se morala dotikati naravnost Čehoslovaške.

"Od Balta do Jadrana ena sama jaka slovenska moč. Moramo se zanašati tudi na slovanski zapad (?), ker Hrvati nas čisto ne razumejo; tudi sedaj so prav oni najbolj proti vojski. Ko bomo pa do Donave, bomo

tudi vse nekaj drugega pomenili. Tako nam Bog pomagaj! Ali to doseči — ali moramo sploh izginiti. Mi hočemo živeti! Stojte tudi vi z nami v tem delu in velike bodo tudi vaše zasluge in svobodna velika domovina jih bo priznala in vedela ceniti. Torej na delo do zmage!"

Take so besede gospoda profesorja. Mi pa odgovarjamo mirno, jasno in odločno: Ne, gospod profesor! Vaši megalomaniji ne bomo pomagali, ker bi s tem škodovali Jugoslaviji in Slovencem in pravici.

Vse, kar je mogoče storiti za pravice Jugoslavije sploh in Slovencev posebej, bomo storili, ampak v blazne fantazmagorije, ki bi nas prikazale svetu kot norce in požeruhe, se pa nikakor ne bomo spuščali.

Kaj posebno se pač ni treba vznemirjati zaradi take in podobne propagande, kajti nihče, ki nosi kakršno koli odgovornost, ni pooblastil gospoda profesorja, da nas kliče na pomoč za take cilje; vendar pa se ne sme pozabiti, da nekdanj tudi Mussolini in Hitler nista imela nobene odgovornosti in sta le robantila na svojo pest. In ideje našega profesorja zelo diše po hitlerizmu, ki ga ne maramo nikjer, najmanj pa med nami.

Kje je učenjak sploh našel podlago za svoje ideje?

Ko so se Slovenci z drugimi slovanskimi plemeni napotili od Črnega morja proti zapadu, so se naselili po mnogih krajih, ki danes niso več slovenski. V Zilski dolini so bile njihove naselbine, po sedanjem gornjem Štajerskem in zdi se, da so slovenski ribiči živeli v vasi, kjer je danes Dunaj. Teh dejstev ni odkril najnovejši šovinist, ampak so bila že davno znana. Priti pa je moral šele gospod profesor, da izvede iz tega — po fašističnih vzorih — teorijo, ki naj mu pomaga, zahtevati vse te kraje za Veliko Slovenijo. S teorijami se marsikaj lahko napravi — kakor s čarodejnikovo palčico, ki pričara zajčke iz klobuka, velikanške zastave iz prstov in dvigne brez opore device v zrak. Nič drugega ni treba kot zatruditi, da so prebivalci vseh teh krajev po krvi Slovenci; potemtakem jih moramo osvoboditi ... kakor "osvobaja" Hitler narode po vsej

Evropi in pričakuje, da jih "osvobodi" po vsem svetu.

Učeni gospod je le nekoliko v navskrižju z nekaterimi dejstvi, ki pa so močnejša od vseh njegovih teorij. Nedvomno je bilo mnogo Slovencev pod nadvlado "Svetega rimskega carstva nemške narodnosti" in pozneje Avstrije ponemčenih. Bilo jih je tudi dosti poitalijančevnih. Toda danes ne odločuje, kaj so ti ljudje nekdanj bili, temveč kaj so sedaj in česa se danes zavedajo. Resnica je, da tudi mi nismo branili Nemcem, če so se poslovenili in tudi največji šovinizist ne more tajiti, da se je to godilo. V naše kraje se jih je mnogo naselilo in nekateri njihovih potomcev imajo še danes priimke po krajih, iz katerih so se priselili. Po "krvni teoriji," na katero se sklicuje naš profesor, bi jih morali vse izobčiti, kljub temu, da čutijo slovensko in da so mnogi izmed njih storili za slovenstvo, za slovensko kulturo, za slovenski preporod več kot vsa "Mrtva straža" s svojimi ditirambami.

Ko so se naši pradedje naseljevali po alpskih krajih, niso snovali države in niso prišli v neobljudene puščave. Razen v krajih, ki so še sedaj slovenski, se niso skoraj nikjer kompaktno naselili; njihove naselbine so bile raztrepane in pomešane z drugimi narodi. Tudi takrat jih ni bilo osem milijonov, tudi ne pet ali štiri, ampak najbrže nič več kot jih je sedaj—milijon in pol, v najboljšem slučaju dva milijona. Da so majhni otoki v velikem tujem morju polagoma izgubili svoj značaj in se prilagodili, lahko poet imenuje tragično; toda življenje ni poezija. Tako se ni godilo le nam. V Nemčiji so lužiški Srbi, ki nikakor niso identični z balkanskimi Srbi, le ostanki zelo številnega slovanskega prebivalstva, ki je polagoma izgubilo svoj narodni značaj. Davni predniki mnogih današnjih nacijev so bili Slovani, a kdo naj jih prepriča o tem, da "po krvi" niso Nemci?

Pred mnogimi leti je neki švedski učenjak obiskal Ljubljano iz sentimentalnih razlogov. Vedel je, da so njegovi predniki bili Slovenci in hotel je videti kraje, v katerih so živeli. Zelo mu je ugajalo med nami, toda on ni bil Slovenec, temveč Šved. In kdo bi mu mogel zameriti, da se je po tolikih generacijah asimiliral narodu, med katerim je živel?

Po krvi! Kot da bi bilo v Evropi in sploh po krajih razen centralne Afrike, Nove Gvine-

je in nekaterih pacifičnih otokov še kaj tako zvane "čiste" krvi! Hitlerjeva rasna teorija je že davno tako osemešena, da je več pes ne povoha; ali naj naenkrat postane velika modrost, če jo začne pridigati Slovenec?

Ko je bilo vprašanje celjske slovenske gimnazije na dnevnem redu in je zelo razburjalo duhove na obeh straneh, se je precej dvignilo zanimanje za štajerske Slovence. Takrat je bilo opaziti nekaj čudnega: vsaj polovica narodnih voditeljev je imela nemška imena, med glavnimi nemškimi petelini pa jih je cela vrsta imela slovenska ali hrvaška, četudi nekoliko popačena imena. Po čem naj se torej sodi narodnost? Vodja Staročehov je bil dolga leta dr. Rieger—gotovo ne češko ime. Vodja češke socialne demokracije je bil do svoje smrti Nêmec, vodja nemške (na Češkem) pa dr. Czech. Komur koli se ljubi, malo brskati po spominu, po svoji okolici, med znanci in prijatelji najde enakih primerov brez konca in kraja.

Pred nedavnim so naciji hoteli Hrvatoma dokazati, da niso Slovani, ampak da so sorodni Nemcem, češ, ko so se Goti in Longobardi selili na jug, so nekatera njihova plemena ostala v sedanji Hrvaški, so sprejela slovanski jezik in se izpremenila v Hrvate. Tej teoriji se pozna blaznost na prvi pogled; ali naj zopremo slavo, če nas hoče "naš človek" upijaniti s podobno blaznostjo?

Modri gospod daje tudi Čehom nauke. Oni—pravi—pridejo do Donave. Med Čehi pa živi še vedno Masarykov spomin in ko je veliki mož bil v Chicagu v času prve svetovne vojne, nam je dejal. "Ja nejsem nacionalista!", s čimer je mislil naglasiti, da ni šovinizist. Tudi po njegovi smrti ne bodo Čehi zahtevali več kot jim gre po pravici.

Ne vemo, ali se je učeni gospod profesor kdaj vprašal, kaj bi poldrug milijon Slovencev počel s sedmimi do osmimi milijoni ljudi, o katerih le on trdi, da so "po krvi" Slovenci, medtem ko se sami smatrajo za Nemce in nimajo nobenega pojma o kakšni slovanski preteklosti. Hipnotizirati in v hipnozi narodno izpreobrniti jih pač ne bi mogli. Mi bi bili manjšina med njimi, pa bi hoteli vladati nad njimi. To je čisto fašistična ideja, Anglija in njeni zavezniki, med katere spada tudi Jugoslavija se pe bojujejo na življenje in smrt za poraz fa-

šizma. Kako spravi gospod profesor to v sklad s svojimi "velikimi" cilji?

Z enim dihom je velikan; takoj na to se pa zacmeri kakor nebogljen otrok. "Ali dobimo to velikansko pogačo, ali pa poginemo od lakote!" — Cenjeni gospod učenjak, Slovenci niso poginili, ko so bili stoletja pod tujo peto, precej trdo tujo peto, ko pa so s svojimi sorodniki dobili svojo državo, so pokazali skoraj neverjetno živlensko moč, dasi jim je kos Koroške ugrabila Nemčija in vse Primorje Italija. Slovenska kultura se je v teh dvajsetih letih tako razvila, da so jo začeli vpoštevati po vseh civiliziranih deželah. Pa pride učenjak in nam zatrobi, da moramo poginiti, če ne dobimo skoraj cele nekdanje Avstrije!

Postavimo za trenotek, da bi to sploh bilo mogoče. Tedaj bi bila naša kultura ustavljena za nedogledno dobo. Taka država bi nujno morala postati diktatorska, ker bi le ta na način manjšina mogla krotiti večino. In to bi bilo tako trdo delo, da za kulturo ne bi bilo ne časa ne prilike. Ne glede nato, da bi se na posled ves eksperiment moral izjaloviti.

Zdi se nam, da se je gospod profesor obrnil na napačno addresso, če pričakuje od ameriških Slovencev, da mu bodo sledili na njegovih potih po oblakih. Ni res, da je majhen narod obsojen na smrt. Po številu majhen narod je

lahko velikan po duhu. In to je, kar želimo svojemu narodu.

Ljudje profesorjevega kova sploh ne vedo, zakaj se bojujejo ljudstva v Angliji, v južni Afriki, Avstraliji, Novi Zelandiji, "Svobodni Franciji" itd. Še nikdar ni slišal, da se izpreminja svet in da je le dvoje mogoče: Zmaga nacizma, ali pa zmaga demokracije. Če zmaga Hitler-Goebbels-Himmlerjeva blaznost, tedaj ne bo ne velike, ne majhne Slovenije; če pa zmaga demokracija, bo Sloveniji in Jugoslaviji s pravičnimi, ne pa fantastičnimi mejami zagotovljena eksistenca in blagostanje in enaka varnost kakor vsem narodom v preosnovljeni Evropi, v kateri bo toliko skupnosti, kolikor je še nikdar ni bilo, obenem pa toliko svobode, kolikor je v stari Evropi nikdar ni moglo biti. Zmaga demokracije mora neizogibno organizirati skupno varnost na trdnejših in zanesljivejših temeljih kot v stari Ligi narodov in tedaj se tudi Slovincem ne bo treba bati za svoje življenje.

Jugoslovanska vlada je v hudi krizi dejala: "Mi nočemo nič tujega, a tudi nič svojega ne damo." S tem se strinjamo. Za tako Jugoslavijo bomo delali, kolikor je v naših močeh, brez misli na priznanje in hvalo. Za demokratsko Jugoslavijo v demokratični Evropi. Ne pa za kakršno koli megalomanijo in laž.

Maščevanje

Drama v enem dejanju

SPISAL ETBIN KRISTAN

ELMA — Na srce, ste mislili reči?

TRESAR — To bi nemara bilo preveč predržno.

ZORA — Nikar mu ne zamerite. Odkar je začel dvomiti o svoji umetnosti, je postal absoluten črnogled. In danes je naravno, da je nervozen kakor igralec, ki mora prvič stopiti na oder.

TRESAR — In ki se zaveda, da ne spada na to mesto. Ki prepozno spoznava, da je izvršil greh.

ELMA — Ker nisem videla vaših del, ne morem dosti oporekati. Vendar sem pa prepričana, da se preveč strogo obsojate.

ZORA — Zato bo njegovo presenečenje

tam radostnejše, kadar bo izrečena sodba tistih, ki razumejo umetnost.

TRESAR (vstaja) — Spominjate me, da je čas za poslopitev. Kako lepo bi bilo, če bi človek mogel odpotovati kam daleč proč in pustiti razstavo in pozabiti na vso tragikomedijo! Toda lutka nima volje.

ELMA — Lutka?

Tresar — Nič družega ne. Navidezno sem nekakšno središče, v resnici skačem kakor vlečejo vrvice. Dognali so, da slikam, razvili so me, organizirali so razstavo, izdelali so program, le kadar bo izrečena sodba, pretrpim kaznen sam in vsem se bo zdela pravična.

ZORA — Dvignite glavo in izbočite prsi

in vse se vam bo videlo drugače. In ne dajte slavi, da bi vas tako opojila, da se pozabite vrniti.

ELMA — Če so vam moje dobre želje kaj vredne, sprejmite jih na pot. Iskrene so.

TRESAR (se pokloni) — Moji dami — (Odide).

* * *

ELMA — To je mož, ki ga ljubite.

ZORA — To je mož, ki ga sovražim.

ELMA — In vaše sovraštvo je močnejše od vaše ljubezni?

ZORA — Tako močno je, da ga uniči.

ELMA — Kako je to mogoče?

ZORA — Kako je mogoče, da se ljudje rode in umirajo? Kako je mogoče, da vas premaga spanec, kadar ste utrujeni? Sovražim ga in maščevati se moram. Moram se—to je vsa razlaga.

ELMA — In kako vas bo to bolelo?

ZORA — Zakaj bi me bolelo?

ELMA — Ker ga ljubite.

ZORA — Kdo vam pravi to?

ELMA — Moje oči, ki so čitale v vaših očeh. Moja ušesa, ki so čula vibracije vaših besed.

ZORA — Vi ne veste, kaj je sovraštvo.

ELMA — Mnogo je reči, o katerih ničesar ne vem. A žal mi je tega človeka, ki mi je bil prvi trenotek simpatičen.

ZORA — Ali vam ga je tako žal, da bi tudi vas zabelelo, če ga zadene moje maščevanje?

ELMA — Prijateljica sem vam in vaših potov ne prekrizam. Če je vaše sovraštvo tako močno, mora imeti močne razloge. Ne poznam jih in preveč indiskretna nočem biti. In kako bi jaz ravnala na vašem mestu, ne vem. Najbrže morate postopati kakor postopate. Le bojim se, da boste trpeli bolj nego pričakujete.

ZORA — Ali more človek trpeti, kadar doseže zmago?

* * *

KATJA (vstopi) — Ivan Nikolajevič je prišel, kneginja.

ELMA (vstane) — Kakšen veter pa je pripihal to pokoro?

ZORA — Ne zamerim vam tega občutka, toda sprejeti ga moram.

ELMA — Ne ozirajte se name, draga moja. Business is business. Itak bi rada pogledala, kaj je v Tresarjevi razstavi, če je že odprta.

ZORA — To vas torej vendar zanima.

ELMA — Naravno. Rada bi videla, koliko je njegov pesimizem opravičen in—če sem prav razumela—kako je vaše maščevanje uspelo.

ZORA — Zdi se, da ste prav razumeli. In če vas zaboli, ne zamerite mi preveč.

ELMA — Ne bojte se. Kdor me pozna, pozna tudi mojo površnost.

ZORA — Vendar vam svetujem, da ne vzamete preveč sentimentalnosti s seboj.

ELMA — A jaz vam želim, da vam intervju z vašim obiskovalcem ne razdraži živcev tako kakor bi jih najbrže meni. O, ljubo življenje! Kako bi bilo lepo, če si ne bi ustvarjali toliko dolžnosti! — Do svidenja, kneginja.

ZORA — Do svidenja, draga prijateljica.

ELMA (odide.)

* * *

ZORA — Kakšen je videti Ivan Nikolajevič?

KATJA — Zame tak kakor po navadi. Jaz se ne bi zaljubila vanj.

ZORA — Nihče ne zahteva tega od tebe.

KATJA — Pomladil se ni, polepšal tudi ne, torej si lahko mislite, kakšen je.

ZORA — Kaj mi je to mar?

KATJA — Vprašali ste, kneginja.

ZORA — Ne za njegovo lepoto. Ali znaš kaj čitati v obrazih?

KATJA — Vpraša se, čigav je obraz in kako je popisan.

ZORA — Ali je v njem zavest uspeha, ali spoznanje neizpolnjenega pričakovanja?

KATJA — Da bi mogla videti kaj takega, bi morala gledati ta obraz tako dolgo, da bi se mi zgabilo.

ZORA — Čakam, da vstopi. (Sede.)

KATJA (Odide.)

* * *

ČIBJAKOV (vstopi) — Zora!

ZORA — O, ne. Nobenih sentimentalnosti ne sedaj. Važnejše opravke imava.

ČIBJAKOV — Vedno so vam opravki prvo kakor da nima srce večjih pravic.

ZORA — Kako ste potovali?

ČIBJAKOV — Hvala. Železnice in parniki vas ne bi zanimali. V resnici pa sem se dovolj navozil, preden sem mogel dovršiti vse poizvedbe.

ZORA — Kakšno je bilo morje?

ČIBJAKOV — Dobro. Toda pustiva morje. Drugačni valovi so v mojem srcu.

ZORA — Kdaj ste se sprijateljili s pozizijo?

ČIBJAKOV — Ne ročajte se ljubezni, kneginja.

ZORA — Ljubezni? Kdo govori o ljubezni? V kakšno zvezo jo spravljate? Kupčijo imava in meni ni znano, da bi srce imelo kaj opraviti s trgovino.

ČIBJAKOV — Vi ste kakor sfinga. Človek vas nikdar popolnoma ne razume.

ZORA — Čemu bi se trudili? Razumevanje ne spada med vaše naloge.

ČIBJAKOV — Zora! Ne bodite okrutni. Vaša koketnost je trpinčenje.

ZORA — Koketnost! Ohladite se, prosim vas in ne prepuščajte toliko svobode svoji domišljiji. Ni treba, da me razumete, toliko bi pa pač že lahko vedeli, da nimam smisla za burke.

ČIBJAKOV — Kaj je danes z vami? Moja ljubezen—

ZORA — Vaša ljubezen! Ne izrekajte te besede. Njenega pomena ne poznate. Občutili je niste nikdar. In jaz je od vas ne pričakujem.

ČIBJAKOV — Kaj to pomeni? Ali mislite, da morete razdreti najine pogodbo?

ZORA — Sedaj govorite bolj razumno. Ne mislim razdirati nobene pogodbe, če so pogoji izpolnjeni. Toda ostanimo pri tem, pa ne skušajmo mešati v to povsem trezno stvar romantike, katere ni.

ČIBJAKOV — Zakaj govorite tako cinično, ko je to povsem nasprotno vaši naravi? Meni ne boste mogli dopovedati, da ste soha brez krvi in živcev, a tudi jaz nisem avtomat. Ljubim vas in zaradi te ljubezni sem si naprtil ves trud in vse neprijetnosti, ki ste jih zahtevali.

ZORA — Lahko bi bili vse to odklonili. Prisiliti vas ne bi bila mogla.

ČIBJAKOV — prisilili ste me, zakaj ljubezni je sila.

ZORA — Še enkrat vas prosim, da se ne poslužujete te besede. Spomnite se, da je v najini pogodbi ni bilo.

ČIBJAKOV — Obljubili ste, da se poročite z menoj, če vam priskrbim zahtevane dokaze. In nikdar nisem mislil, da bi se hoteli igrati z menoj. Tudi ne bi bilo povsem varno.

ZORA — Lahko bi vedeli, da se ne bojim

groženj. Toda bolj mi ugaja ta način izražanja kakor prisiljena erotska lirika.

ČIBJAKOV — O, energičen mora biti vaš ljubimec, troglodit? Tudi tega je v meni dovolj. Toda vse to je postransko. Glavno je, da veste, kaj ste obljubili in da izpolnite obljubo.

ZORA — In da ste vi s tem zadovoljni in da ne pričakujete nič drugega.

ČIBJAKOV — Jaz pričakujem mnogo več, ali nič se ne bojim. Vse, kar je potrebno, pride.

ZORA — Ne zaupajte preveč.

ČIBJAKOV — Ni res, da ste kos ledu. A tudi če bi nosili najdebelejšo ledeno skorjo, bi jo znal stajati.

ZORA — Niti sonce ne staja lednikov.

ČIBJAKOV (sede in si natoči čaja.) — Čemu vse to besedno žoganje? Če ste se skesali, je prepozno. Če mislite, da me s svojimi pretvezami preplašite, se motite. Vaša obljuba drži—

ZORA — Pogojno, Ivan Nikolajevič, pogojno.

ČIBJAKOV — Da, da, ali čim so izpolnjeni vaši pogoji, pride vrsta na vas, da izpolnite moje. In prav dobro veste, da jih izpolnite.

ZORA — Ker se vas bojim?

ČIBJAKOV — Mogoče.

ZORA — Ker se bojim, da bi me ubili?

ČIBJAKOV — Zora! (Vstane, jo pograbi za roko in pritegne k sebi.)

ZORA (ga prav tako hitro z drugo roko udari po mišici, tako da jo mora izpustiti in odstopi.) — Pazite, da ne zapravite svoje pravice. Lahko bi vaše slabe manire označila za okrutnost in to šteje v vsakem razporečnem procesu.

ČIBJAKOV — Vi dražite mojo strast in potem se pritožujete zaradi okrutnosti.

ZORA — Ne pritožujem se, le svarim vas. Če si morate hladiti strast, si lahko poiščete boljše priliko. Jaz nimam smisla zanjo. Pač pa že vso uro čakam, da mi sporočite, kako ste izvršili svojo nalogo. Sedite, prosim.

ČIBJAKOV (si obriše čelo in sede) — Nekoliko nadstropij pod nami se odvarja Tresarjeva razstava.

ZORA — To ni novica. Tudi ni vaša zasluga.

ČIBJAKOV — Bodite pravični in priznajte, da je bilo moje sodelovanje potrebno.

ZORA — Moje je bilo delo. Te zavesti si ne dam ugrabiti.

ČIBJAKOV — Kdo bi bil mogel izvršiti to brez vaših dolarjev, katerim je še vaš naslov prišel na pomoč?

ZORA — Tudi denar ne bi bil opravil najvažnejše naloge. Milijoni ne bi mogli nesposobnemu človeku sugerirati, da je umetnik, zlasti, če je ta nesposobni človek tako inteligenčen kakor je Tresar.

ČIBJAKOV (vstane) — Nikar me ne spominjajte na igro, katere ste se posluževali, da ste mu vlili otroško zaupanje.

ZORA — Vaša ljubosumnost je smešna. Vi niste nikdar imeli velikega cilja; kako bi torej razumeli, kako malo pomenijo sredstva, ki mu morajo služiti? Velik je moj cilj, mogočen je moj motiv. In vam je oboje tuje.

ČIBJAKOV — Maščevalnost je vaš motiv. Meni da bi to bilo tuje? Moja ljubosumnost vam je smešna. O, kadar vas naučim, kaj je ljubezen, vam ne bo več smešna. In tedaj boste nemara vedeli, kaj lahko vzplamti v človeku, kadar naleti na tekmece na svoji poti.

ZORA — Vaše sovraštvo je odurno.

ČIBJAKOV — Nič manj ni mogočno kot vaše hrepenenje po maščevanju. Zadoščenje zahteva. Pesti stiska in breme hoče odvaliti z duše.

ZORA — Satansko sovraštvo!

ČIBJAKOV — Ha ha! Ali mislite, da kadite vi belemu božanstvu? Vašega sovraštva ne obujajo Kerubi in Serafi. Satanova moč obsega ves svet. Brez nje bi življenje postalo tako dolgočasno, da bi moralo izginiti. Zapojte slavo življenju, zapojte slavo Satanu!

ZORA — Odidite! Odidite! . . . Strašnejši ste mi, kot sem kdaj mislila.

ČIBJAKOV — Spozabili ste se, Zora. Nisem prišel, da bi se vrnil brez plačila za svoj trud.

ZORA — Dajte mi čašo vode, pa sedite.

ČIBJAKOV (ji natoči vode) — Izvolite.

Zora (pije in mu vrne čašo, katero Čibjakov postavi na čajno mizico. Potem se nasloni na mizo in vtakne roki v žepe.) — Nocoj bo vaša volja izpolnjena in Tresar se bo poražen zvižal na tleh.

ZORA — Kdo ve?

ČIBJAKOV — Vi bi mogli resno dvomiti? Vi, ki ste tako točno postopali po načrtu?

ZORA — Največji strategji so doživljali

poraze. Maščevalnost daje človeku moč, toda očem lahko skali vid. V vročici se ne misli na to. Ali zmota ni nikjer izključena. Nihče ne more biti gotov, kaj poreko kritiki.

ČIBJAKOV — To naj vas ne skrbi. Ti ljudje imajo oči.

ZORA — Oči, ki lahko najdejo v Tresarjevih poizkusih povsem nenadane lepote, o katerih se nam nikdar ni sanjalo. Ki odkrijejo presenetljivo novo tehniko. Kako se navsezadnje sodi umetnost? Kaj vemo o tem? Kako nastajajo nove šole? . . . Skoraj bi se človeku zdelo, da ni na tem polju nič nemogočega.

ČIBJAKOV — Utvare brez krvi in mesa . . . Trenotek na Oljčni Gori . . . Zdramate se in bolestone sanjske prikazni izginejo . . . Toda . . . ej! (Približa se ji.) Ali to morda niso strahovi, temveč . . .

ZORA — Temveč — kaj?

ČIBJAKOV — Temveč nenadne želje, porajene iz kesanja.

ZORA (se mu umika) — Ne, ne. Zakaj bi se kesala?

ČIBJAKOV — Mogoče, da je to le navadna ženska slabost. Toda če je v tem kaj več, Zora, če vaša koketnost ni bila le dobro preračunana igra, tedaj gorjé, gorjé Tresarju!

ZORA — Meša se vam. Jaz nisem nezrelo dekletce in ne plešem plesa blaznih čutov. Sedite in povejte, kar mi imate sporočiti.

ČIBJAKOV (skomizgne in sede) — Franjo Tresar je bil Milanov oče.

ZORA — To ni dovolj. O tem sem bila vedno prepričana. Za dokaze gre.

ČIBJAKOV — Dokaz je v krstni knjigi v Blatnici, kjer je bil Milan rojen. Franjo Tresar, njegov oče, je 5. oktobra 1914 umrl na Dunaju.

ZORA — Umrli, preden ga je mogla doseči moja roka! Nekaznovan in moja mati nemaščevana! Da se sme moški tako igrati z najglobokjšimi čuti žene in naposled uiti vsaki kazni! Napij se, in jutri, kadar se iztrezniš, pozabi kakor da ni bilo nič! Kaj te briga, da si pil iz žive posode, da je vino bilo njena kri, in da si v pijanosti pogazil srce, ki morda nikdar več ne okreva.

ČIBJAKOV — Sin je ostal za njim . . .

ZORA — Da, sin . . . Le uborno nadomestilo je to, ali nekdo mora poplačati dolg spominu mučenice.

ČIBJAKOV — V vaših rokah je sedaj.

ZORA — V mojih rokah, naposled. Sedaj, ko ne more biti nobenega dvoma več, da je res njegov sin, je moja vest lahko popolnoma mirna.

ČIBJAKOV — Dokumenti dokazujejo vse. (Vzame iz suknje večji omot s papirji in ji ga izroči.)

ZORA — In kaj ste dognali o mojem očetu?

ČIBJAKOV (skomizgne) — Takoj po vašem rojstvu je odpotoval, baje v Južno Afriko, a potem ni bilo nikdar več glasu o njem. Zdi se, da ta zveza od vsega začetka ni bila srečna. Ljudje, ki so poznali gospoda Beliča in vašo mater, sicer pravijo, da ni bilo nobenih očitnih sporov med njima, toda vjemala se nista. Po vsej priliki je spoznal, da ga vaša mati ni ljubila. Ni pa bil take močne narave, da bi bil skušal vžgati ogenj v njenem srcu in se je rajši umaknil.

ZORA — Moja mati pa je na tihem trpela in nihče ni opazil, da nikdar v življenju ni dosegla sreče, medtem ko je mož, ki jo je oropal, hodil po svetu in pil drugo vino in pozabil, kakor da je nikdar ni bilo v njegovem življenju.

ČIBJAKOV — Umirite se. Vaša osveta je izvršena.

ZORA — O tem se moramo prepričati.

ČIBJAKOV — Izvršena je, to je jasno kakor beli dan. In priznati vam moram, da je genijalna.

ZORA—Oh! Nisem se borila za nobeno priznanje. In če sem se zmotila, me tudi nadalje se ne bo vodil pomislek, kako da sodite vi, temveč le moj nepremakljivi cilj.

ČIBJAKOV — Če ste se zmotili? V čem?

ZORA — Ako bo jutri Tresar priznan slikar, ali pa če se kritiki raznih struj začno prepirati o njegovi umetnosti, bo treba enostavno priznati, da nisem bila dovolj dalekovidna, dela pa se bo treba lotiti iznova.

ČIBJAKOV — Zora! Vsa ta nepričakovana in neosnovana uvaževanja, se mi zdi, da imajo le en namen. Zavlačiti hočete izvršitev najine pogodbe. Toda v tem se resnično motite. Načakal sem se dovolj in za vaše izgovore nimam nobenega smisla. Tudi če bi se na Tresarjevi razstavi zgodilo kaj neverjetnega, je vaša nadarjenost dovolj mnogostranska, da iznajde drug način maščevanja; in če vam je

v tem potrebna moja pomoč, vam je vedno na razpolaganje.

ZORA — To vam rada verjamem. Vaše srce bi zavriskalo, če bi pogrebnik dobil posla s Tresarjem; vaše sovraštvo je dovolj globoko, le hladno je tako, da se pokori previdnosti. Noža in revolverja se mu ni treba bati od vas.

ČIBJAKOV — Tudi vi ne storite nič nepremišljenega.

ZORA — Ne. Ker je moje sovraštvo druge vrste. Tega vi seveda ne razumete. Vi bi se le bali, da bi vam na ta način utegnili uiti.

ČIBJAKOV — Mislite o tem, kar vas je volja. Ni mi do modrovanja. Toda vašega obotavljanja mora biti konec.

ZORA — Vidim, da se vam še vedno ni izjasnilo. Tisti trenotek, ko bo dognano, da je moja osveta izvršena, sem pripravljena plačati ceno po pogodbi.

ČIBJAKOV — Slišal sem to pesem in naveličal sem se tega vsiljivega naglaševanja. Odlašanja je bilo dovolj.

ZORA — Nikar se ne razburjajte. Vaše kričanje prav nič ne izpremeni položaja. Ker se mi zdi, da imate še vedno neopravičene iluzije, se mi zdi pošteno, da vas obvarujem poznejšega razočaranja. Pravico imate zahtevati od mene, da postanem vaša žena, morda že jutri. Ker vztrajate na tem, postanem to. To in nič drugega ne. Zato bi bilo mnogo pametneje, če bi za svoj trud sprejeli plačilo v gotovem denarju.

ČIBJAKOV (vstane) — O!

ZORA — Vi ste praktičen mož in zagonetno mi je, kako da se morete baš vi poditi za megljenimi utvarami, medtem ko bi lahko imeli priliko, da bi si kupili vse tiste užitke, po katerih hrepene vaši živei. Na trgu je dovolj tega blaga in z denarjem v žepu bi bili celo lahko precej izbirčni.

ČIBJAKOV — Jaz sem izbirčen. Zato hočem vas. Ne vprašujte, zakaj. Ne pričakujte razlaganja v rečeh, ki se izven oblasti razuma. Vas hočem in čim bolj se upirate, tembolj vas hočem. To je vsa razlaga. Hočem vas in imel vas bom.

ZORA — Seveda. Pogodbe so svete, kaj neda? (Vstane.) Le da tudi te svetinje ne morejo izsiliti več kot določajo besede, iz katerih so sestavljene. Imeli me boste kakor bi imeli voščeno figuro, če bi jo kupili.

ČIBJAKOV — O, ne. Imel vas bom živo in

toplo, zakaj vaš upor se skrha kakor plug na skali. Vi ne veste, kaj je ljubezen.

ZORA — Vi si domišljate, da jo poznate?

ČIBJAKOV — Tako, da se je tudi vi naučite od mene. To je vse, česar potrebujete. Jaz podam vašemu življenju vsebino. V mojem objemu se vam odpre svet, o katerem še ničesar ne veste in ki ga nikdar več ne boste hoteli zapustiti.

ZORA — Vaš objem me ne nauči nič novega, ker ga sovražim.

ČIBJAKOV — Ali res? (Stopi bliže. Zora se umakne.) Sovražite ga? Zoprn vam je?... Moja žena bo morala pozabiti na to. In pozabila bo, ko ji vzdrhte živci in ji moji poljubi vžgo ogenj v žilah. (Se ji približa in jo hoče objeti.)

ZORA (se umakne do zofe in naglo potegne revolver izpod blazine.) — Človek mora biti res pripravljen za vse slučaje.

ČIBJAKOV — Prokletstvo!

ZORA — Svetujem vam, da se ohladite in da opustite to taktiko za vso bodočnost. Sedaj nemara razumete, pri čem da ste. Nič mi ni mar, kje in na kakšen način najde vaša strast zadoščenja. Mene, kakor vidite, se ti bacili ne dotaknejo.

ČIBJAKOV — Moj čas še pride, Zora. Videl vas bom razgreto od koprnenja in čutil bom drhtenje vašega telesa in krotki boste kakor jagnje, ki želi božanja.

ZORA — Videla vas bom na kolenih, s solzami prosečega za razporoko kakor bi prokleta duša prosila za odpust iz pekla.

* * *

KATJA (vstopi) — Gospodična Woodcart in gospod Tresar sta se vrnila.

ZORA — Prosim, da vstopita. (Skrije revolver.)

KATJA (jo pogleda in odide.)

ČIBJAKOV — To je ura vašega zmago-slavja. In za tem pride moja.

ZORA — Sedite in molčite!

*

ELMA in MILAN vstopita.

ELMA — O, draga kneginja!

ZORA — Kako ste razburjeni! Vi, ki ste vedno tako hladnokrvni... Kaj se je zgodilo, Elma?

ELMA — Strašno je, strašno.

ZORA — Kaj je tako strašnega? Ali se vam je kaj pripetilo? Odkod prihajate? . . .

O, oprostite. Kako sem zmedena! Bili ste v razstavi . . . Prosim, sedite, sedite vsi.

(Posedajo.)

MILAN — Zgodilo se je, kar se je moralo zgoditi. Videli ste, da ni bilo optimizma v meni, pa bi si lahko mislili, da je prišlo, kar sem pravzaprav moral pričakovati. Prišlo je, le nekoliko bolj temeljito. V resnici, skrajno temeljito.

ZORA — Ah!

MILAN — Ne bojte se, da vas bom trpinčil z razlaganjem svojega duševnega stanja. Posloviti sem se hotel, to je edini razlog, da sem se še enkrat pokazal pred vašimi očmi.

ZORA — Posloviti? Pa kako? . . . To je vse nekam megleno . . .

ELMA — Jaz mislim, da bi vse bilo dobro, če ne bi bilo teh nepoklicanih kritikov.

MILAN — Kritiki so poklicani, le jaz nisem bil poklican.

ZORA — Kaj so dejali? Najbrže gledate zopet vse prečrno. Jutri boste mirnejši in vse se vam prikaže v blažji luči.

MILAN — Jutri bo zame konec sveta. Danes pozna mojo blamažo nekoliko ljudi, jutri jo spozna ves New York.

ZORA — Jutri izidejo dnevnik z ocenami?

MILAN — Z obsodbo.

ZORA — Nisem pomislila . . .

MILAN — Niste . . .?

Cankar v nemščini. — Preden je padlo nacijsko prokletstvo nad Jugoslavijo, je dunajska revija "Die Pause" izdala posebno, razkošno opremljeno številko, posvečeno jugovzhodni Evropi. O Jugoslaviji je napisal Kurt Heyer simpatičen gospodarsko političen članek, dr. Frank Hille, ki je postal pred nedavnim lektor nemške literature in nemščine na ljubljanski univerzi, je pa prispeval članek "Književnost, glasba in likovna umetnost v Jugoslaviji." Poleg tega so v posebnem zvezku podani nekateri zgledi jugoslovanske literature in umetnosti, med temi prevod Cankarjeve črtice "Vrzdenec." Ponemčil je spis Gusta Jirku. Zvezek je opremljen z lepimi ilustracijami.

Sedaj seveda odrekajo oficijelni, to se pravi nacijski Nemci, edini, ki še smejo govoriti Jugoslovanom vsako kulturo. Živimo pač v časih, ko se nihče več ne čudi, če je danes črno, kar je včeraj bilo belo in nasprotno.

Povest o sreči

IVAN A. RIBIČ

POGOSTO sem ga srečal — kot vidiš svojo podobo v smaragdni gladini tolmuna... Koga? Njega, ki... Ne, imena mu ne vem. Samo njegov obraz poznam, čeprav mi je bil dolgo tuj. Obraz z napol otožnimi, napol posmehljivimi očmi; in nemimi usti... V sivem vrvežu Hamburga sem ga videl in v krvavem svitu westfalskih rudnikov, in v brezkončnosti holandskih polj in prekopov. V vrišču in zmedi južnih pristanišč sem ga našel in si ga zaželel v najsamotnejših urah. In — ali sem res z nestrpnostjo obupa hotel le eno, čakal samo na trenutek, ko se zganejo negibne ustne in spregovore odgovor... jasnost v temi blodenj in iskanj... rešitev tisočerih vprašanj!? Morda... In končno sem s tesnobo in nemirom v duši dočakal ta čas. Ni še dolgo. Ali pa je od takrat minula že večnost, večnost spoznanj. Pa mi je povedal samo zgodbo, povest. Čisto neznančno in brezpomembno. Ponovil jo bom, kot jo je izšepetal — tisti, nekdo... — — — —

* * *

V ranem nedeljskem jutru stopa človek po dolgi, blatni in od vozov in korakov razriti cesti. Sam. Mlad v lice, pa z bremenom starosti podobne utrujenosti v srcu in mislih. Ne ozira se. Čeprav je mesto že utonilo v daljavi, bi moral ob pogledu nazaj misliti nanj: v gmoti zidov, streh in zvonikov bi spomin našel njegovo podstrešnico... Tesna in neprijazna je. Mračna. In stene vise pošev kot bi grozile. Skozi malo okno vidi strešni rob sosednje hiše in košček neba. Dan za dnem samo to; nič se ne spremeni in pogled zaman išče nekaj, kar koli; le barva tistega malega koščka neba se spreminja z jutrom in mrakom... Pa bi imel rad to čumnato, če bi le drobec radosti mogel najti v njej; malo, čisto malo topline, droben sončen žarek, ki bi prešerno zarajal na vegasti mizi ali za trenotek obstal na sivi steni... Samo večasih, kadar močno dežuje, da se razmoči strop, zamolklo prekinjajo molk in tišino od ometa kalne kaplje. Vmes minevajo dnevi in tedni, meseci, leta... življenje.

Cesta je postala ožja. Cepi se. V poti in steze, ki vodijo med polja in gozdove.

Njegov korak postaja hitrejši. Z dvignje-

no glavo hiti prebujajočemu se jutru in zdramljeni grudi naproti. Na listju sklonjenih vej in na travnih bilkah ob kolovozu se v jutranjem soncu bleste drobne, rosne solze. V vrhovih dreves se prepirajo ptičje jate... Srce mu utriplje močnejše, divje, razigrano. Sopeč in v lica zardel se vzpenja v hrib, s pesmijo v srcu zre soncu v žareči obraz. Potem se pogrezne v dehtečo postelj mahu in praproti. Telo mu prevzema opajajoča utrujenost, podobna snu z odprtimi očmi.

O mraku ga zopet pogoltnejo zidovi, zmeda trušča in luči, zlaganost in tesnoba... mesto.

In soba na podstrešju je mrka, neprijazna. Slabotna luč ne more razsvetliti sivih, okrušenih sten. Strešni rob sosednje hiše pa bulji iz teme skozi nizko okence. Le šopek poljskih rož na njegovem klobuku je svež, kipeč... Nedelja.

V delavnik se prebudi s pogledom na skopi košček nebesnega svoda in na šopek cvetja, ki je sklonjen in uvel.

Tako so minevali dnevi in tedni, meseci, leta... življenje; nekega nedeljskega večera pa se je vrnil z gorskim soncem v pogledih in s sladkim nemirom v duši. In ni pobegnil od hrupa, luči in bleska, kateremu ni hotel in ne mogel verjeti; iz ulice v ulico ga je vodila pot. Spokojno je šepetal ime, za katerega bi z divjo radostjo dal ves čar mestne noči; iskal je kraja, kjer bi mogel glasno ponoviti, kar je v mislih ponovil že stotič... Andreja,

V mislih na njo so bežali dnevi, ob večerih je bil vesel, da je sam in ga nihče ne moti... Vlažne, mrke stene in vegasta miza in nizko okno so pripevali njegovi polglasni pesmi.

Misli so si podajale roke s spomini in hrepenenjem: morda jo bo našel prav tam, kjer jo je spoznal... Na robu gozda, tik za vasjo. Spet se bo zmedla, ali pa mu bo kot ob prvem srečanju razkazala šolo, razred in svojo tiho sobico z rdečimi naglji na oknih. Da, za požirek hladne vode jo bo prosil — prav kot prvič; in ko pojdeteta skozi vas in ju bodo pozdravljali paglavci v prekratkih hlačah, se bo nasmehnila in zardela: moji otroci — — —

Do pol poti v dolino ga spremi vsaki-

krat . . . Ona hoče tako. On je vesel tega. In ko ju misel na ločitev vrže v objem, se izgubljata v poljubih in z drhtečimi ustnicami jecljaje izpovedujeta vse, kar jima prekipeva v čustvih in išče zadoščenja, sprostitev.

— "Da bi mogel ostati pri tebi, Andreja . . . Odpočil bi si od življenja . . . in pričel živeti."

Ko hiti v mesto, mu je zopet težko. Nesmisli, ki se jim bo moral pokoriti že jutri, mu grizejo v misli in srce in so močnejši od spomina. Nazaj bi rad, k njej — na vas . . . za vedno. Da bi mogel biti resnično srečen. Življenje v mestu mu ne more dati tega: dovolj ga je mučilo, da bi še moglo lagati. Utrujen je . . . in zato išče srečo. Našel jo je — pa ne more do nje. Nikomur se ne more potožiti: bedak, bi mu rekel vsakdo, če bi izpovedal tisto, za kar ni našel besed. Srečo iščeš . . . ? — bi se jih začudilo devetindevetdeset izmed sto, ki jih sreča na ulici — in bi hiteli za svojo . . . Zanj pa je v mestu ni. Zato pričakuje konec tedna z muko: soba je zopet taka kot nekdanj . . . mrka, vlažna in osovražena kot vse, kar sluti v daljavi za strešnim robom, ki topo, brezizrazno bulji vanj — — —

Nekoč . . .

jo je ob slovesu potegnil k sebi v mah in jo prižel k sebi.

— "Si že kdaj mislila o sreči . . . ?" Skoro prošnja je bila v njegovem šepetu.

Dvignila je glavo. Počasi in mirno. Kot je bil miren in sam vase zasanjan večer tu na robu gozda, tik za vasjo.

— "Sanjala sem o njej . . ." je tiho odgovorila. Potem je stegnila roko in pokazala v daljavo, kjer je na obzorju trepetala slutnja mesta: "Ko bi mogla živeti s teboj . . . v mestu."

Svet, ki si ga je iz priganjajoče nujnosti nemira in spoznanj ustvaril v svojih sanjah — se je s silnim, neslišnim treskom zrušil v tesnoben nič in praznino.

Ko jo je zapekel led njegovega nenadno pretrganega poljuba, se je prestrašila, ne da bi razumela ta strah:

— "Vrnil se boš . . . kajne, dragi, da prideš zopet?"

In ko je že krenil navzdol po gozdni poti, se je še enkrat okrenil in izsilil raztrgani duši najpodlejšo, najusmiljenejšo laž svojega življenja:

— "Da . . . Vrnil se bom."

Potem je s sklonjeno glavo zbežal od vsega, kar je mogel imenovati — nekdanj. — — — Soba na podstrešju pa ni bila dolgo prazna. Mlad fant se je vselil vanjo. Kmečki duh se še drži njegove obleke in je v tršatih kretnjah, ko se giblje v tesnem prostoru. Najbrž je srečen. Ali pa se nadeja tega že z jutrišnjem dnem. —

* * *

Da, pogosto sem ga srečal — kot vidiš svojo podobo v smaragdni gladini tolmana . . . Ko mi je povedal to povest, mi je bilo, kot da je postal pogled njegovih oči še bolj posmehljiv . . . še bolj otožen. Sicer pa se njegov obraz ni spremenil. Saj sto obrazov ima samo — sreča.

Julkina zmota

E. K.

(Nadaljevanje)

Postrežnica se je bila umaknila v drugo sobo, ko je Julka začela čitati in ko je ta naposled dvignila oči, je zašepetala tiho zahvalo, da ona ni gledala njenega poraza. Počasi so se ji misli začele vračati. Če bi ji bila gospa Hickney rekla, da ne ve, ali bo mogla sprejeti vabilo, dokler ne vpraša tajnice, ali pa če bi ji bila naravnost povedala, da je preveč zaposlena, bi to bilo razočaranje, vendar pa ne bi bilo tako hudo kot sedaj, ko ji je tako rekoč obljubila. Take so bile njene besede, da Julka

ni mogla dvomiti. Le povedati mora tajnici, da zapiše in da jo spomni na obljubo, kadar pride čas.

Tako jo še vedno preganja usoda, potem ko je že izpremenila lice in ji začela kazati prijaznost . . .

Nenadoma je vstala . . . Kaj pa, če je Whitney imel prav in je to pismo le izgovor? Kaj, če je to le pomilovalna vljudnost in niti za hip ni imela namena, da bi sprejela njeno vabilo?

V spomin se ji je vrnil slučaj na ladji, ko

se je poslovila od gospe Hickney in je nenadoma srečala Lipmana. Davno je bilo. Živela je še v starem svetu, tam doli, kjer je doma revščina in ponižnost in odrekanje. Le lina se ji je odprla, skozi katero je za trenotek gledala na svet višav. Davno... Sedaj ni treba več line, kajti pravi svet je njen. Lipman je takrat dejal nekaj o družbi. Natančnih besed si ni zapomnila, ampak nekaj je dejal, kar je pomenilo, da to ni njegov krog in menda se je celo čudil, da je ona bila v družbi odlične gospe.

Morda so vsi njeni računi bili osnovani na zmoti. Lipman je bogat, toda družba zahteva od onih, ki jih sprejme, več kot denar. Lipman je takrat vedel, da ne spada med izvoljene. Ne, da ni hotel odpreti čarobnih vrat, ampak ključa ni bilo zanj in moral je ostati zunaj. Njo je gospa Hickneyeva vabila. Spominjala se je nanjo, ko je bila v Evropi. In ona je bila siromašna, njeno ime ni bilo v nobenem registru. Morda bi bila sprejela celo njenega moža, če bi bila, na primer, vprašala, ali velja vabilo le za njeno osebo. Nič takega ji ni prišlo na misel, vendar pa je res, da zaradi Rika ni bila izključena iz njene družbe. Sedaj pa misli na to, sedaj bi storila vse, kar je v njeni moči, da ponudijo njenemu soprogu roko, a zaradi njega odklanja gospa Hickneyjeva njeno vabilo. Prej jo je vabila, sedaj tudi nje ne vabi... Tako se zdi, da so vsi njeni naporji zaman in duri ostanejo za vekomaj zaprte in zapahnjene.

Čemu torej nameravani večer? Čemu vse priprave in stroški, če bo dan potem vse prav tako kakor je bilo dan pred tem? Kaj ji je mar velika zabava, če ne prinese tistega sadu, zaradi katerega je silila Lipmana, da jo priredi? Tako jasno ji je bilo, kako se vse izvrši! Ljudje, ki štejejo, pridejo v njeno hišo. Navžejejo se nove važne vezi. Odličnjaki, ki pridejo, jima bodo morali vrniti vabila in jima odpreti svoje hiše. Listi, ki se bavijo z življenjem družbe, bodo poročali o dogodku, če ne zaradi nje in njenega moža, pa zaradi visokih gostov. V drugih hišah srečata zopet druge vplivne ljudi in nenadoma, skoraj neopaženo bosta tam, kamor jo je vedno gnalo najgloblje hrepenenje, kjer je bil njen pravi cilj.

Ves njen grad je podrla odklonitev gospe Hickneyjeve. Ha! V njenih računih so bili že Biltmornovi in za njimi bi prišli drugi in drugi.

Če bi njen šofer ne bil tak nerazumljiv bedak, bi bil prej ali slej najbrže sprejet v Biltmornovi hiši. Z Lipmanom in njegovo ženo so pa ljudje prijazni, z njima se zabavajo v nočnih klubih, dalje pa ne vodi nobena pot. Kajti nobenega dvoma ni več, da njena prijateljica, recimo, njena pokroviteljica noče priti v Lipmanovo hišo in da ji iz samega usmiljenja ni hotela tega reči naravnost v obraz...

Še nikdar ni bilo toliko grenkobe v Julkinem srcu, dasi je imela v življenju mnogo razočaranj in je često mislila, da trpi bolečine, od katerih nobena ne bi mogla biti hujša. Sama sebi se je smilila in od tega je tako oslabela, da se je začela tresti po vseh udih. Ves čas je bila stala nepomično kakor kip, njena ušesa so bila gluha, njene oči slepe, le možgani so sipali misli in jo mučili. Hipoma pa je padla na zofo in zaihtela, da ji je krč lomil ude in jo je vse od glave do nog bolelo.

Potem pa je nenadoma prišla tolažba.

...Ničesar si nimaš očitati. Lipman je vsega kriv. Nikdar ti ni povedal, da se bavi s temnimi posli, ki jih družba tako obsoja, da mu nikdar ne bo dovolila, prestopiti prag raja. Ves čas te je varal. Le s svojim denarjem te je premotil. Nikdar ga nisi ljubila in nikdar ga ne bi bila vzela, če ti ne bi bil dajal upanja, da te povede tja, kamor je hotelo tvoje srce.

Grenkost se je umaknila brezmejni togoti in želela je, da bi Lipman stal pred njo in bi mogla izbruhati iz sebe vso jezo in vse očitke, katerih so ji bile polne misli in bi ta hip bruhale iz nje, da bi bil do tal ponižan in bi ne našel besedice za obrambo.

To je ustavilo njeno ihtenje in v telo se ji je začela vračati moč. A ne v dušo. Iz nje se je izvilo porazno vprašanje: Kaj moreš storiti? Kam naj greš, če ga pustiš? Varal te je, praviš, toda kako bi to razložila sodniku, od katerega bi zahtevala svobodo, svobodo in — seveda — odškodnino? Ali bi se mogla vrniti v skromno stanovanje, kjer je uboštvo zijalo iz vsakega kota? Ali bi se mogla oblačiti v cunje, kakršne si nekdanj nosila? Ali bi mogla živeti brez nočnih zabavišč, brez avta, brez postrežbe, ki te rešuje vsega nizkega dela in vsakovrstnih skrbi? Ali bi mogla prenašati poglede nekdanjih znancev, ki bi prihajali od strani in zahrbtno šepetanje, o katerem bi vedno mislila, da velja tebi in se ti škodljivo roga?

V past si zašla in iz nje ne moreš. Poti ni navzgor, poti ni navzdol. Le eno ti ostane: da poplačaš z enako ceno. Lipman ti je zagrenil življenje, zagreni mu ga ti. Sposobnost za to imaš, ne bo ti težko...

Ne — ne bo težko!

Vstala je in njeno silno razočaranje je bilo vsaj začasno pozabljeno, ker je imela nov cilj. O tem bo treba misliti...

Želodec se je zopet oglasil. Stopila je k telefonu in poklicala šoferja. Ko se je najedla, je obiskala toliko trgovin, kolikor je mogla, preden so se začele zapirati, potem je šla v slaščičarno, potem v kino in bilo je pozno, ko je prišla domov.

Lipman je čakal.

“Ali si našla moje pojasnilo?” je vprašal

“Pojasnilo?” se je na videz začudila. “O — da te ne bo domov? Seveda. No, tem tvojim nočnim poslom sem se že privadila. Res je, da jih ne razumem. Zde se mi čudni.”

“Kaj misliš — čudni?”

“Le tako. Drugi ljudje opravljajo svoje posle po dnevi. Kar jaz vem o pisarnah, o trgovinah, o bankah, o uradih so po noči zaprti. Torej morajo biti tvoji posli kaj posebnega. Ampak ne boj se, jaz se zaradi njih ne vznemirjam. Le čuditi se ne boš smel, če najdem tudi jaz včasih posle.”

“Ne razumem, kam cikaš. Kaj bi ti imela opraviti po noči izven doma? Julka — ali bi bilo mogoče...?”

Sarkastično se je nasmejala.

“Ne mislim na take posle, katerih si se tako nenadoma ustrašil... Glej, navajaš me na misli, ki mi sami ne bi prišle. Lahko bi mislila, da imaš sam take posle —”

“Julka! Kako moreš —”

“Ne, seveda ne morem. Pravim le, da sugeriraš tako misel. Ne verjamem, da bi se druge ženske trgale zate in da bi se morala bati za tvojo zvestobo.”

Komaj je bila beseda izrečena, se je pa oglasil nedoločen sum, ki si ga ni mogla prav razložiti. Stresla je glavo kakor da se ga hoče iznebiti in je rekla:

“Pustiva to, saj je brez smisla. Čas je, da greva večerjat — to se pravi, če nimaš zopet kakšnih poslov, ki se ne morejo odložiti.”

“Ne, nocoj jih nimam. Saj se zgodi le včasih.”

“Dobro, dobro. Ali si pripravljen?”

Odpeljala sta se v gostilno. Lipman ni vedel, o čem bi govoril, ker so mu bile Julkine opazke nove, njej pa so se vračale misli, katerih ni mogla vlti v besede. To bi bil čas, da bi mu triumfalno povedala, da pride gospa Hickney na njuno zabavo. To bi bil čas njenega velikega užitka. Njen triumf pa je splaval po vodi in niti njenega imena ne sme omeniti. Potem se je vrnil sum. Snoči se je smejala, ko ji je prišlo na misel, da bi mogli njegovi nočni posli imeti kaj opraviti z romantiko. Sedaj pa je ta sum dobival oblike. Da se druge ženske ne bi trgale zanj... Saj se tudi ona ni trgala zanj. Lahko pa bi se zaljubile v njegov denar. Najdejo se take, ki prodajo za dobro ceno vse, kar se more prodati. Take, ki znajo izvrstno igrati, bolje od moškega, ki je navadno slab glumač in misli, da je sam začel, medtem ko se je le ujel v spretno nastavljen past. Ali bi bilo mogoče, da bi se kaj takega primerilo Lipmanu?

Nenadoma jo je obšla želja, da bi to bilo res. Tedaj bi našla razlog, ki bi prepričal sodnika...

Toda kaj tedaj? — Da bi se vrnila k Riku?... Nesmisel! To poglavje je končano. Tisoč razlogov postavlja to izven vsake možnosti. Ha! Da bi mu dala tako zadoščenje in se pred njim tako ponižala!

Odkod sploh taka misel? Saj je to vse zmedeno. Ena bedastoča pride v glavo, potem se pa kar vrstijo druga za drugo. Kot da ni bolj važnih reči, na katere je treba misliti.

Pri večerji je Lipman začel govoriti, a poznalo se je, da siloma išče predmet, s katerim bi jo mogel spraviti v dobro voljo. Ona mu ni pomagala in vse, kar je načel, je bilo brez zveze. Ona je komaj slišala njegove besede. Brez jasnega vzroka se je pa spomnila.

“Zakaj nisi hotel povabiti Magde?”

“Magde?”

Lahko je opazila, da se je začudil, a če ne bi bila v mislih predaleč od njega, bi bila morala opaziti tudi strah, ki je bil v začudenju.

“Da, Magde.”

“Kaj veš o tem?”

“Povabil je nisi, čeprav si vedel, da bi rada prišla na naš večer.”

“Kdo ti je to povedal?”

“Kdo bi mi mogel povedati? Ona sama.”

“Kaj ti je še povedala?”

“Nič drugega ne. Saj je to menda dovolj,

Čudim se ti. Ne verjamem, da vabiš same grofe in barone. Dobro vzgojena tajnica tudi ne bo delala sramote družbi."

"Moja uslužbenka je."

"Uganila sem, da je to tvoj razlog. Malenkosten je in nič ne velja. Na velike slavnostne bankete ne prihajajo sami generali in ministri, ampak tudi svetniki in tajniki, majorji in stotniki in to so vsi uslužbenci. Magda se zna obnašati, da bi se še ti lahko naučil od nje kaj manir."

"Vedno moje manire!"

"Tudi ve, kaj je treba obleči in tudi to je več kot ti veš. Ti bi prišel na slavnost v jopiču, namesto v fraku."

"Saj imam tebe, da mi poveš. Prej se mi to nikdar ni zdelo važno."

"Morda ti je žal, da zdaj kdo skrbi zate, da se ne osmešiš."

"Žal! Rekel sem, da imam tebe, hvala-bogu."

"Torej sem jo povabila."

Lipman se je namrgodil.

"Si jo povabila?" je vprašal kakor da še vedno upa, da ni res.

"Rekla sem ji, da dobi pismeno vabilo, torej je povabljena."

"Če je, je. Sama veš, kaj je prav."

"Ali si razposlal ostala vabila?"

"Seveda. Tako je Magda zvedela. Ona je pisala naslove. Meni je vsaka pisarija zoprna, zato imam tajnico."

"Ali je ona edina tvoja uslužbenka?"

"E — kako naj bi ena oseba opravila vse posle? Sam ne vem, koliko jih dobiva plačo ali provizijo od mene."

"Torej je to velik posel."

"Velik. Gotovo je velik. Ampak te reči te ne morejo zanimati."

"Saj me ne," je odgovorila in ni pokazala svojega razočaranja. Mislila je, da naposled vendar zve kaj o njegovi trgovini, ali kar že je, pa je le spoznala, da ne more nič izvleči iz njega. Zdelo se ji je le kot potrdilo tega, o čemer je govoril Whitney, kar je namigaval Torn, kar razlaga izgovor gospe Hickney. Mučno ji je bilo, a zdelo se ji je, da je že preveč teh duševnih muk in ko je Lipman vprašal, kam bi šla po večerji, je, dasi je prej hotela le domov in v posteljo, odgovorila:

"Kamor koli hočeš. Kam, kjer bo zabavno in veselo."

Obiskala sta nekoliko nočnih klubov. Julko so še dolgo preganjale nerodne misli. Spomnila se je na nesramnega plesalca, katerega ni mogla kaznovati in nekaj časa se je nehote ozirala, ali se kje prikaže. A hotela je na vso moč pozabiti in zato je sledila Lipmanovemu zgledu in pila. Polagoma so ji duhovi žganja prihajali v glavo in postala je dobre volje. Lipman se ga je nalezel, tem lože, ker se je tudi on hotel rešiti neprijetnih misli.

"Zakaj se smeješ?" je Julka vprašala.

"Zato, ker se ti," je odgovoril. "Rad te vidim, kadar se smeješ."

"To je neumen razlog," je odgovorila in se glasneje nasmejala.

"Torej je dobro, če je človek neumen. Julka, neumen sem zato, ker sem zaljubljen."

"Ti — zaljubljen? Kako bi ti bil zaljubljen? In v koga?"

"Pssst, tega ne smejo slišati ljudje. Ljudje imajo ušesa in tudi stene jih imajo. Povem ti, kadar prideva domov, samo tebi."

"Ti si norec."

"Tvoj norec. Ti pa —"

"Molči. Stene imajo ušesa."

"Naj jih imajo. Hej prijatelji!" Obrnil se je proti gostom, ki so stali pri baru. "Na moj račun! Kaj hočete piti? Pijte na moje zdravje, ker sem zaljubljen in imam najlepšo ženo v mestu. Kaj v mestu! V deželi!"

"Bravo! Slava!" so kričali pivski tovariši in strežaj je točil.

"Lipman je norček," je vzklikala Julka.

"Norček, norček," je sekundirala družba, katero so množili gostje, prihajajoči od bližnjih miz.

Lipman je vsem naročal pijače.

Julka je govorančila:

"Vsi pridete na našo zabavo. Vsi! Nikamor drugam niste povabljeni. Vaše socialne tajnice ne poznajo pravih datumov. Ne verjemite jim, če vam pravijo, da ste kam drugam zapisani. Imenitno bo pri nas, veselo, tako veselo —"

Glas jo je začel izdajati. Lipman ni opazil in je povzel:

"Prav ima Julka. Kdor še ni bil povabljen, je zdaj. Velikanska reč bo. Najboljša godba, jedi in pijače in — in vsega. Julka!"

Julka je trdo slonela ob baru.

"Vsega," je jecljala. "Več kot vsega. Več"

kot pri Biltmornovih. Več kot pri angleškem kralju.”

“Hura!” je nekdo zaklical.

Nekdo je začel peti.

“Pripravite prostora za dvesto, ne, za petsto ljudi,” je drug zaklical.

“Za pet, šest, sedem sto,” je Julka komaj razumljivo mrmrala. Na to je počasi zdrknila na tla.

Lipman je priskočil in ji je hotel pomagati na noge. Opotekel se je in se zgrudil poleg nje. Drugi so ju hoteli dvigniti in nastala je zmeda. Prišli so natakariji, naredili kot večaki prostor okrog njiju in ju posadili na stole. Vrhovni natakarijima je potipal žile in skomizgnil.

“Včasih se zgodi. Nič hudega. Vse gentlemansko. Rudolf, pokličite taksi.”

Neki gost je s smehom dodal: “In nekoga, da ju spravi v posteljo.”

Vsa vznemirjenost je minila, vsi so bili veseli, godba je zaigrala, Julko in Lipmana je taksi odpeljal domov in naročil možu v dvigalu, da ju diskretno spravi na počitek. Namignil je, da bi par kozarcev vode pomagalo. Vse se je izvršilo lepo v redu. Vsi, ki so pomagali, so vedeli, da jih čaka dobra napitnina in vsi so bili izurjeni v takih poslih. Julka in Lipman sta sladko zaspala.

(Dalje prihodnjič.)

Za gospodinje

V NEKI DRUŽBI so se žene pomenkovale o kuhi. Nikar ne recite, da je to vsakdanji ženski razgovor, kajti postal je precej nenavaden. Izpodrinilo ga je sto drugih predmetov, nekaj takih, ki so stari kakor svet, pa tudi dosti takih, za katere se žene v preteklosti niso marale, ali niso smele, ali niso mogle zanimati, ali pa so se zanimale na skrivnem. Da je pomenek o kuhi postal nenavaden, je morda nepravilno povedano, kajti mogoče je, da ni bil nikdar tako vsakdanji kot bi nam radi dopovedali kritiki sedanjih časov, ki vsak čas zažgole pesem o naših starih materah, katerih pogostoma sploh niso poznali.

Naše matere in stare matere so bile bistveno enake ženske kot so sedanje žene in dekleta. Da se niso zanimale za radio, da se niso klicale na telefon, da se niso vozile v avtih, je bilo naravno, kajti te vsakdanjosti današnjih dni niso bile redke, temveč jih sploh ni bilo v njihovem življenju. Pri “kofetku” se ni moglo poklepetati o nobenem letalskem čudežu, ko je bil šivalni stroj še novotarija, ampak o rečeh, ki so se godile v njihovih časih in kar se je izumilo takrat, so govorile; če je mesto vpeljal plinsko razsvetljava, jih je to zanimalo in če je katera kupila “šporherd,” so jo vpraševale, ali je res boljši od odprtega ognjišča, ali se res prihrani kaj kuriva, ali ni sitnosti z njim, ali se jedi ne pokvarijo pri kuhanju in

pečenju; tak premet je lahko dal povoda za neskončne razprave.

Tudi se motijo ljudje, ki mislijo, da se niso zanimale za politiko. Vse je pač odvisno od tega, kaj se smatra za politiko. Gotovo je, da brez žena že davno ne bi bilo Slovencev. Odkar je umrl kralj Samo in se je razpadla srednje evropska slovanska država, niso Slovenili nikdar poznali neodvisnosti. Potujčevanje se je vršilo z vsemi silami vladajočih mogotcev, nemških na eni, italijanskih na drugi strani. Slovenskih šol ni bilo in če bi bili imeli kaj svoje literature, ne bi bila množicam nič koristila, kajti znanje čitanja in pisanja je bilo privilegij, katerega dolgo niti mnogi člani najvišjih slojev niso bili deležni. Ko so pokristjanjevali Slovence, so jim dajali molitve, ki niso bile slovenske, temveč nerodni dobesedni prevodi iz nemščine. Na Kranjskem, Koroškem in štajerskem so jim pošiljali nemške oblastnike v mesta, nemške graščake pa na deželo, v Primorju so pa dobivali italijanske gospodarje. Pod tisočletnim pritiskom ne bi bilo nič čudnega, če bi bila slovenščina polagoma izmrla. Ne sicer edina, pač pa največja zasluga za to, da je ostala živa, se mora pripisati ženam, ki so bile tudi v najtemnejših dobah slovenske matere. Četudi jim ni nihče povedal, kaj je politika, so jo ves čas praktično vršile. V dobi narodnega prerojenja bi bili buditelji kljub

vsemu navdušenju in vsem naporom brezmočni, da jih niso žene razumele in storile v družinskem krogu to, kar so moški delali v javnosti; in tudi tukaj so našli tovarišice, ki niso zaostajale.

Ko so se razmere toliko razvile, da se je zopet moglo govoriti o slovenskem narodu, ko je "nemška" Ljubljana dobila slovenskega župana in se je v šolah vsaj nekoliko predmetov začelo poučevati v slovenskem jeziku, ki je vse dotlej bil "jezik hlapcev in dekel," so bile žene med prvimi, ki so dejale: "Pa naj nas smatrajo za dekletke; to ni sramota, ampak sramota bi bila, če bi se zaradi tega sramovale svojega jezika." Vzgojene so bile tako, da so se pri svojih pomenkih često morale poslužiti nemške besede, ker jim je slovenske zmanjkalo, toda svoje hčerke so pošiljale v slovenske šole in če so te prišle domov v solzah, ker so jih dekleta iz "boljših" hiš zasmehovala, so jim ne le obrisale oči, temveč jim dajale poguma in jim vlivale ponos v duše.

Kadar je kdo izmed "agitatorjev" prišel na Žabjek zaradi predolgega jezika, so mu nosile ali pošiljale kosilo iz svoje kuhinje, pa če je bilo treba, so pomagale njegovim ženam. Kadar je bilo kakšno "nevarno" čtivo prepovedano, so našle kotichek, kjer je bilo varno pred biriči. Vsi taki momenti so jim dajali snovi za pomenke.

Mladi narod se je razvijal, je dorasel in kakor drugod, so se začele jasneje kazati plasti, iz katerih je sestavljen. Obkrožen na vseh straneh od "modernih" razmer, živeč pod tujo oblastjo, ki mu je predpisovala zakone in jih izvrševala, je sprejel oblike, kakršne so vladale po vsej državi in po vsej Evropi. Gospodarstvo v monarhiji je bilo kapitalistično in tudi Slovenci, ki so nekdanj prinesli zadrugarstvo iz svojih starih krajev ob Črnem morju, se niso mogli izogniti temu moderniziranju. Delavci so se začeli zavedati svojega položaja v družbi, spoznavali so interese svojega razreda in pričel se je nov boj kakor po vsem industrijaliziranem svetu. Ali niso tudi tukaj žene izvršile svoje naloge?

Ko je delavsko gibanje bilo mlado in se je večinoma koncentriralo okrog izobraževalnega društva, ni bilo na predavanjih treba iskati žena z lučjo in ni jih bilo treba siloma priganjati tja. Same so prihajale in nič manj

zanimanja niso kazale kot moški. Kadar je bila prilika, so razdajale letake, kolportirale "Delavca" in "Svobodo," prodajale rdeče klinčke za prvi maj. Niso se branile strokovnih organizacij in v slučaju stavke niso zadrževale svojih mož s stokanjem in očitki. V Trbovljah so se jih stavkokazi, "sive podgane," bolj bali kot moških. Pri vsaki politični demonstraciji so ponosno korakale v vrstah in se niso strašile žandarskih čet, ki jih je baron Schwarz zbiral iz vse dežele. Konzumne organizacije, ki so se tako lepo razvile, da so postale velevažen faktor vsega delavskega gibanja na Slovenskem, ne bi bile nikdar mogle doseči takega vrhunca, če ne bi bile delavske žene z navdušenjem sprejele te ideje in ji ostale zveste, tudi kadar so oblasti in privatna konkurenca grozile z uničenjem. Vsled delavskega gibanja so kraji kot Zagorje ob Savi, Trbovlje, Hrastnik, Idrija, Litija, Jesenice itd., postali mnogo važnejši kot bi bilo soditi po njihovi velikosti in brez zavednega, često navdušenega sodelovanja žena se to gibanje nikdar ne bi bilo tako mogočno razvilo kot se je.

Naravno je, da so žene o tem, kar so delale, tudi govorile in da so predmeti, ki so jim dajali snov, bili in morali biti zelo raznovrstni.

V nekaterih krogih — in ne le v takozvanih izobraženih, — je često prihajala literatura na dnevni red. Danes je bilo predavanje v ljubljanski Akademiji ali v tržaškem ljudskem odru, ali pa tudi kje na deželi in jutri so "navadne" delavke govorile o "Dumi," o "Kralju na Betajnovi," o "Divjem lovcu," o prezgodnji Kettejevi in Murnovi smrti. Cankar se ni motil, ko je trdil, da je delavsko ljudstvo željno dobre, ne pa tako zvane popularne literature. In Zofko Kvedrovo je poznalo več priprostih delavk kot visokih dam.

Tako je bilo in zdi se, da danes v splošnem ni veliko drugače. Razširil se je krog predmetov, ki jih dosega žensko zanimanje; žene se lahko aktivno udeležujejo politike, lahko volijo in so izvoljene in to naravno prinaša politiko bolj v njihovo konverzacijo kot prej, dasi tudi v preteklosti niso bile neme zanj in je često gospod svetnik ali senator govoril v zbornici to, kar je bil slišal doma.

Seveda, kakor nekdanj so tudi danes na svetu žene in žene, prav tako kakor so moški in moški. V nekaterih kroških najraje govore

o ženski, ki ni navzoča, zlasti če imajo povedati kaj "pikantnega" ali "škandaloznega." Ne more se trditi, da možje nikdar ne opravljajo, če imajo priliko in "razlog."

Naše organizacije, naj bodo te ali one barve, vse žive in uspevajo z žensko pomočjo. Če bi izbrisali vse ženske iz podpornih organizacij, ki se tako reducirale, da bi za marsikatero postalo nevarno. Pevski zbori brez ženskih glasov bi postali dolgočasni in brez igralk bi bila skoraj vsaka igra nemogoča. Kadar koli je kakšna zabava, brez katerih bi socialno življenje med nami zamrlo in bi se marsikatero društvo moralo razpustiti, pada veliko breme na žene, ki pomagajo pri agitaciji, sodelujejo na razne načine, skrbe za zadostitev želodčnih potreb in opravijo nešteta nevidna dela. In nikdar ne dajejo resnega povoda za pritožbe.

Vse to zahteva sestanke in postavlja predmet, o katerem je treba razpravljati na dnevni red.

Sinovi in hčere doživljajo to in ono in kljub vsej emancipaciji prihajajo pogostoma s svojimi križi in težavami domov. Tedaj je mati tista, ki mora prižigati luč, včasih povzbujati, včasih svariti, posegati v svoje spomine in primerjati hčerinine izkušnje s svojimi. In kadar pridejo matere skupaj, si imajo dosti povedati iz življenja mladine in iz takih pomenkov se često rodi dober svet.

Kot je bilo rečeno, so pa žene in žene. Nekatero sploh ne govore, ampak najrajše drže šobo. Druge samo ugovarjajo, tudi če prihajajo pri tem same s seboj v navskrižje. Zopet druge imajo "konjička" in spravijo vsak pomenek na svoj edini priljubljeni predmet. Najdete jih vsake vrste. Vendar pa so čudakinje v manjšini in zato imajo žene, ki skušajo razširiti krog resnega in koristnega delovanja široko polje in s primernimi razgovori lahko dosežejo še velike uspehe.

* * *

Toda vrniti se moramo tja, kjer smo začeli. Naša družbica se je pogovarjala o kuhi. Marsikaj je že bilo rečeno, ko je ena vzkliknila: "Golaža nikdar ne delam. Moj mož ga ima rad. Kadar pridem na slovensko zabavo, ga navadno imajo in v tek mi gre. Kdove kolikokrat mi je že katera dala navodila, ampak jaz ga ne znam narediti. Vselej kaj pokvarim."

Prijateljica ji je odgovorila: "Jaz ga pa prav često delam, že zato, ker se lahko naredi na toliko različnih načinov. Če bi ga imela vez teden, bi bilo vendar vsak dan nekaj drugega."

Nekatere so kimale, druge so se pa čudile. "Žena s sedmerimi golaži" je pa vendar imela prav. "Lahko imenuješ stvar golaž, ali gulyas, ali paprikaš, ali pörkelt, ali stew in še več imen lahko najdeš, ampak kakor je pečenka pečenka, pa naj bo goveja, svinjska, telečja, jagnječja ali kostrunova, tako je golaž golaž, pa naj je goveji ali piščančev, naj je v njem sam krompir, ali pa korenje, grah, zelena ali kar koli. In to mi je najbolj všeč, da lahko sama dodam, kar imam in hočem, pa izpustim, česar nimam ali nočem."

* * *

Dobro si je zapomniti besede gospodinje, ki je govorila o raznovrstnosti golažev, kajti če se kuharica nauči ene vrste, ji ne bo delalo nobenih posebnih težav, kadar želi izpremembo. Najnavadnejši je pač goveji golaž, ki pa se tudi lahko naredi na razne načine. Eden je sledeči:

dva funta mesa
štiri do pet čebulj
dve žlici masti
dve žlici moke
 $\frac{1}{4}$ kupice juhe
soli in popra po okusu
pol žličice sladke paprike
pet velikih ali osem manjših krompirjev
en lovorjev list
malo nastrgane limonine lupine

Obriši meso s čisto vlažno krpo in ga zreži na kosce, večje ali manjše, kakor ti je ljubše. Deni mast, svinjsko ali rastlinsko, v dovolj velik kotliček. Zreži čebulo in jo vrzi v mast ter mešaj, dokler ne zarumeni, a pazi, da ne počrni. Zrezano meso lahko povaljaš v moki, ali pa ga pomeči v mast in potem posuj z moko. Privij plin, da bo ogenj majhen in mešaj, da meso zarumeni. Tedaj dodaj sol, poper in papriko, limonino lupino in lovorjev list in dolij juho. Če te nimaš, bo dobra voda. Še enkrat premešaj, pokrij in pusti, da se počasi praži, dokler ni meso precej mehko. Za to bo treba poldrugo do dve uri, kar je odvisno od kvalitete mesa. Za golaž so dobri tudi taki kosi, ki se ne rabijo za pečenko. Kadar je meso skoraj do dobrega oprazeno, dodaj na polovico ali na manjše kose zrezan krompir in pokrij. Golaž je gotov, kadar je krompir mehak.

Če hočeš, lahko dodaš temu golažu zrezano korenje obenem s krompirjem. Prav tako mu lahko dodaš zeleno, toda še le, kadar je krompir že skoraj mehak, kajti zelena se hitro sprazi in če jo predolgo pustiš na ognju, izgine med mesom.

Namesto tega lahko dodaš paradižnike, sveže, če jih imaš, ali pa konservirane. V prvem slučaju vzemi dva ali tri, v drugem pa pol kangle.

Tudi grah se dobro poda v golaž. Lahko ga prej skuhaš in dodaš, preden je golaž gotov, ali pa ga stresiš v kotliček, kadar je meso na pol oprazeno.

Za golaž s krompirjem lahko vzameš pol govedine in

pol svinjine in ravnaš enako kakor z navadnim govejim golažem.

V vsak golaž se lahko denejo gobe, ki seveda morajo biti dobro oprane. Ker so kmalu gotove, jih ni treba dodati prej kot krompir.

Tukaj pa je navodilo za golaž, v katerem so gobe glavna stvar.

Vzemi
funt lepih gob
funt zmletega mesa
dve žlici masti
bokal vode
eno veliko čebulo
dve kupici bele omake
soli in popra po okusu
žlico kisa

Namoči oprane gobe v vodi, kateri dodaš žlico kisa.

Deni mast, svinjsko ali rastlinsko v ponev in ko se ogreje, stresi vanjo zmleto meso in mešaj, da se ne sprime. Ko je meso zarumenelo, posoli in popopraj, dodaj zrezano čebulo, odcedi gobe — cele, če so majhne, sicer pa zrezane in jih stresi v meso. Predeni vse v kozico in polij z omako, katera ti najboljše ugaja. Če imaš rada sir, ga sedaj potresi na zmes. Pokrij in deni v zmerno pečico 350 st. F. — za petnajst do dvajset minut.

Razvoj avijatike v Zedinjenih državah osvetljuje dejstvo, da so letalske družbe lani imele več kot tri milijone potnikov, ki so preleteli več kot milijardo milj. Letos pričakujejo z ozirom na razmere v Evropi, ko bo dobila pač malo ameriških izletnikov, kakšnih milijon potnikov več kot lani. Pred desetimi leti je letalska mapa kazala komaj par komaj opaznih, med seboj nepovezanih črt. Danes opravlja letalsko službo sedemnajst večjih in več manjših družb in okrog tri sto mest ima letališča, kjer se potniki lahko vkrcavajo in izstopajo. Kadar bo vojna končana, se bo ta razvoj zdel malenkosten v primeri s tem, kar tedaj nedvomno pride. V desetih letih so se letalske potniške cene znižale približno za polovico; razmah, ki se mora pričakovati po vojni, bo omogočil, da se znižajo še neprimerno bolj in strokovnjaki računajo, da ne bo potovanje po zraku nič dražje kot je sedaj na železnicah. Gradnja ogromnih bombnikov kaže tudi, da tovorni promet po zraku nikakor ni več utopičen in v nekaterih krogih, kjer gledajo v bodočnost že delajo priprave za to.

Zavojevanje vse Evrope zbuja med tistimi, ki si morejo privoščiti ob času počitnic nekoliko potovanja vedno večje zanimanje za Ameriko in njene znamenitosti. Seveda se bo le manjši del izletnikov posluševal letal; drugi se bodo držali starih železnic ali avtobusov, ali bodo napolnili svoje limuzine ali pa "lizike"

z gazolinom, vsekakor pa je gotovo, da bo po Ameriki toliko romanja, kolikor ga še nikdar ni bilo. Marsikdo pa bo pri tem sanjal o času, ko ne bo hiter polet pomenil nič več kot danes dolgotrajna — za naše sedanje, ne pa za pojme naših očetov — vožnja z busom ali z rabljenim avtom. Time marches on!

Usoda slovenskih narodnih pesmi. Nedavno je neki češki list pisal o pesmi, ki je bila najljubša češkemu politiku in državniku švehli in ki ni nič drugega kakor češki prevod slovenske narodne pesmi "Škrjanček poje, žvrgoli." Ta pesem je z melodijo vred zašla med Čehi, se udomačila in postala že češka narodna popevka. V božični številki v Podgorici izhajajočega tednika "Zeta" je objavil profesor zagrebške univerze dr. Fran Ilešič članek "Jugoslovanski put jedne slovenačke popjevke." V tem članku razglablja drugi podoben primer, namreč srbskohrvatsko, v Banjaluki udomačeno varijanto slovenske narodne pesmi: "V nedelju zjutraj vstala bom, — v Ljubljanco se podala bom . . ." Članek prof. dr. Ilešiča obravnava zanimiv primer iz življenja preprostih popevk. Slovenska pesem je dospela v Bosno, preživela tam metamorfozo in se je tako spremenjena, vendar pa v jedru isto ob neki priliki, ki jo pisec opisuje, zopet vrnila v svojo prvotno domovino. Potovala je tja in nazaj s svojo melodijo. Pisec domneva, da je pesem prešla v Bosno preko Hrvatske in potemtakem napravila pot, ki je resnično jugoslovanska.

Neki multimilijonar je umrl in prišel do nebeških vrat. Sveti Peter ga je vprašal za ime. Da, zdelo se mu je znano, torej bi moralo biti zapisano v veliki knjigi. Ali se more spomniti, kaj je storil na zemlji dobrega, da je njegovo ime zapisano v nebesih? — Seveda se spominja. — "Torej povej!" je dejal sveti Peter. — Mož je povedal. "Bila je viharna noč in majhen deček mi je ponudil jutranji list. Kupil sem ga. Dasi je veljal le dva centa, sem mu dal 'nikel'." — Sveti Peter se je obrnil do svojega zapisnikarja in ga vprašal, ali je to dobro delo zapisano. Zapisnikar je pogledal in potrdil, da je. Sveti Peter se je zamislil, potem pa dejal: "Vrni mu tiste tri cente in reci mu, naj gre k hudiču."

RESNA BESEDA IN OPOMIN NAŠIM NAROČNIKOM IN VSEJ NAŠI NAPREDNI JAVNOSTI

Kakor mnoge druge delavske liste, tako je tudi Cankarjev glasnik zadela finančna kriza, največ seveda po malomarnosti naročnikov — zaostankarjev, ki ne obnavljajo naročnine in ki se ne zmenijo za opomine, ne pismene in ne v listu, nekateri pa tudi z različnimi izgovori odpravijo zastopnika ali zastopnico. Če bi vsi tisti, ki so prejeli Cankarjev glasnik, katerim je upravištvo zaupalo, da bodo ob priliki plačali naročnino, storili svojo dolžnost, bi bilo danes v blagajni Cankarjevega glasnika nad \$500 dolarjev več in upravniku ne bi bilo treba pisati tega opomina in resne besede naši napredni javnosti. Ampak na svetu je tako, da tudi med najboljšo pšenico se najde ljulka, katera dela preglavice dobremu kmetu in tako tudi taki naročniki delajo skrbi upravnikom delavskih listov, v tem slučaju Cankarjevemu glasniku.

Zato nujno apeliram na vse tiste naročnike, ki ste z naročnino zadaj, da jo takoj obnovite pri naših zastopnikih in če njih ni naokrog, da jo sami pošljete direktno v urad Cankarjevega glasnika. Dalje apeliram na vse dobre naročnike, če vam je le mogoče pogrešati kakšen dolar, da ga pošljete v naš tiskovni fond. Nagovorite svojega sorojaka ali rojakinjo, da se na Cankarjev glasnik naroči ali da prispeva v tiskovni fond. Morda bi vaša organizacija kaj prispevala za tiskovni fond, če bi zadevo prinesli pred sejo. Cankarjev glasnik absolutno potrebuje okrog 400 dolarjev, če hočemo, da bomo začeli in skončali peti letnik, ki se prične z avgustovo številko. Soc. klub št. 27. JSZ in pev. zbor Zarja sta že prispevala 50 dolarjev v ta namen. Če je med drugo napredno javnostjo vsaj delno toliko zanimanja, potem bo finančna kriza, v ka-

teri se nahaja sedaj Cankarjev glasnik kmalu odstranjena in bo revija zopet redno izhajala.

Vsi prispevki bodo objavljeni v Cankarjevemu glasniku pod rubriko "Tiskovni fond Cankarjevega glasnika."

Ta apel sem napisal na naslov napredni javnosti in na naslov vam, zvestim naročnikom in čitateljem slovenske besede, ki še svobodno izhaja pod soncem naše ameriške zemlje.

Če hočete to leposlovno berivo v slovenski besedi ohraniti, potem to dokažite z dejanji na način kot je omenjen v gornjih vrsticah.

V upanju, da boste upoštevali ta apel vas iskreno pozdravljam —

za Cankarjev glasnik:

Louis Zorko, upravnik.

CINCARJI. — Zadnji, ki je bil s tem imenom v javnosti, je bil prejšnji jugoslovanski zunanji minister Cincar Marković. Nikakor pa ni edini Cincar v Srbiji. Našim ljudem je pomen te besede malo znan in često se sliši vprašanje, zakaj dajejo ljudem tako ime. Nekdo je o Markoviću dejal: "Saj se mu res prilega; nič drugega ni delal kot cincal."

Toda ime ne prihaja od cincanja, temveč narobe je; izraz "cincati" prihaja od Cincarjev. Ko so prišli Slovani na Balkan in v alpske kraje, niso našli neobljudene puščave. Drugi ljudje so bili že prej tam naseljeni. Med starejšimi plemeni na Balkanu so bili tudi Cincarji in ker so baje vedno zavlačili kupčije, se obotavljali pri delu, oklevali pred vsakim zaključkom, so takemu postopanju Slovani dejali "cincanje." V teku časa so se Cincarji poslovanili in mnogi med njimi so prišli do veljave v javnem življenju, v vojski in v drugih panogah. V mnogih družinah se je pa spomin na nekdanjo narodnost ohranil, kljub temu, da se vsi smatrajo za Srbe in nekateri rabijo izraz "Cincar" v zvezi s svojim priimkom kot na primer Cincar Marković.

Tudi Stojadinović, ki je kot ministrski predsednik toliko zakrivil, da se Jugoslavija ni dovolj pripravila za obrambo, romal v Berlin in se klanjal Hitlerju v nadi, da postane pod njegovim okriljem dosmrten satrap v Ju-

goslaviji, je Cincar. S tem pa nikakor ni rečeno, da so vsi Cincarji take sorte. Kakor v vsakem narodu, so nekateri poštenjaki, drugi pa lopovi, eni junaki, drugi pa strahopetneži.

Dansko in Norveško; 1940 napad Nemčije na Nizozemsko, Belgijo in Francijo; 1940 vstop Italije v vojno ob strani Nemčije; 1939 vojna med Nemčijo in Anglijo; 1940 napad Italije na Grško; 1941 napad Nemčije na Jugoslavijo.

Od prve svetovne vojne je bilo, kakor koli se zdi neverjetno, štiri in dvajset vojnih akcij, od katerih nekatere še niso končane in so se zadnje čase celo nekoliko pomnožile. V letih 1918-19 je bila vojna med Poljsko in Ukrajino; 1919 ruska revolucija; 1919-21 revolta na Irskem; 1919-22 španska vojna v Maroku; 1919-26 arabska vojna; 1920 vojna med Rusijo in Poljsko; 1920 vojna med Turčijo in Armenijo; 1920-26 civilna vojna na Kitajskem; 1921-22 vojna med Grško in Turčijo; 1925 revolta Drusov v Siriji; 1925-35 vojna med Bolivijo in Paragvajem zaradi divjega kraja Chaco; 1926-28 druga civilna vojna na Kitajskem; 1931-32 japonski napad na Mandžurijo; 1932 boji med Japonsko in Kitajsko v Šanghaju; 1936-36 italijanska vojna v Abesiniji; 1936-38 civilna vojna v Španiji; 1937 izbruh vojne med Japonsko in Kitajsko (nekončana); 1938 napad Italije na Albanijo; 1938 napad Nemčije na Avstrijo in Čehoslovaško; 1939 napad Nemčije na Poljsko; 1939 napad Rusije na Finsko; 1939 napad Nemčije na

**ČLANARINA CANKARJEVI USTANOVI IN
TISKOVNI FOND CANKARJEVEGA
GLASNIKA**

Prispevali od 24. marca do 16. maja 1941:

E. K.	\$ 10.00
Paul Stucin, Cleveland, Ohio	1.00
Milan Medvešek, Cleveland, Ohio	4.00
Dr. št. 147 SNPJ, Cleveland, Ohio	12.00
Vatro J. Grill, Cleveland, Ohio	2.00
Slov. soc. klub št. 27 in pev. Zarja, Cleveland, Ohio	50.00
Skupaj v tem izkazu	\$ 79.00
Zadnji izkaz	\$108.25

Skupaj od 13. dec. 1940 do 16. maja 1941	\$187.25
Odbor Cankarjevega glasnika in Cankarjeve ustanove se zgoraj omenjenima organizacijama in posameznikom iskreno zahvaljuje. Želeli bi, da bi dobili mnogo posnemalcev.	

PRIJAZNO VABILO NA

PIKNIK

Cankarjeve ustanove

ki se vrši

v nedeljo 22. junija 1941

na združni farmi društev SNPJ

Čitatelji in prijatelji Cankarjevega glasnika ste uljudno vabljeni, da se udeležite tega piknika v velikem številu. Pripeljite tudi svoje prijatelje in znance! Tele-snih dobrot in drugih zabav bo dovolj! Pridite! — Vabi

Odbor Cankarjeve ustanove.